

Міністерство освіти і науки України
Національний університет кораблебудування імені адмірала
Макарова
ФАКУЛЬТЕТ МОРСЬКОГО ПРАВА

УДК 346(477)

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

на тему:

**«АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ОБМЕЖЕННЯ
МОНОПОЛІЗМУ ТА НЕДОБРОВІСНОЇ КОНКУРЕНЦІЇ В УКРАЇНІ»**

Виконала: студентка 6 курсу, групи 6511м
галузь знань 08 Право

(шифр і назва галузі знань)

спеціальність 081 Право

(шифр і назва спеціальності)

Кучера Марина Олегівна

(прізвище та ініціали)

Керівник: к.ю.н., доцент Федоренко Т.М.

(прізвище та ініціали)

Рецензент: к.ю.н., доцент Борко А.Л.

(прізвище та ініціали)

Миколаїв – 2020 р.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
Розділ 1. Характеристика економічного монополізму та конкуренції як об’єктів адміністративно-правового регулювання в Україні.....	8
1.1. Поняття економічної конкуренції як об’єкта державного контролю ..	8
1.2.Правова природа інституту монополії та її місце у системі державного контролю	16
Розділ 2. Особливості антимонопольного регулювання господарської діяльності	26
2.1.Правові засади захисту економічної конкуренції в Україні.....	26
2.2. Засоби обмеження монополізму та захисту економічної конкуренції.	32
2.3. Специфіка адміністративно-правового регулювання економічної діяльності	39
2.4. Антимонопольний комітет України: правовий статус, структура та компетенція.....	44
Розділ 3. Практичний аналіз регулювання обмеження монополізму та недобросовісної конкуренції в Україні	54
3.1. Актуальні проблеми монополізму в господарській діяльності.....	54
3.2. Напрямки вдосконалення вітчизняного законодавства щодо забезпечення економічної конкуренції	63
ВИСНОВКИ	74
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	78

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Формування та розвиток українського законодавства в частині регулювання обмеження монополізму та захисту від недобросовісної конкуренції мали місце ще до здобуття незалежності Україною. Основи його були закладені ще до розпаду Радянського Союзу, коли 22 березня 1991 року Верховна Рада Української РСР прийняла Закон Української РСР № 948-1 «Про конкуренцію і обмеження монополістичної діяльності на товарних ринках». Україна вже з перших кроків незалежності розглядала підтримку економічної конкуренції та боротьбу з монополізмом як найважливіші шляхи побудови розвиненої ринкової економіки.

На сьогоднішній день розвиток економічних відносин передбачає наявність ефективних заходів з їх захисту, що безпосередньо залежить від діяльності компетентних державних органів, здатних реалізовувати владні повноваження у регулюванні досліджуваного типу відносин. Станом на сьогоднішній день таким органом є Антимонопольний комітет України.

Разом із тим, з моменту заснування антимонопольних органів в Україні обсяг їх функцій і повноважень істотно збільшився. А тому ряд важливих питань, зокрема щодо повноважень стосовно контролю за наданням суб'єктам господарювання державної допомоги, залишаються неврегульованими на законодавчому рівні й, відповідно, потребують подальшого дослідження та визначення. Крім того, розширення переліку завдань і функцій Антимонопольного комітету призвело до значного перенавантаження цього органу, що, в свою чергу, зумовлює потребу в перегляді головних засад функціонування існуючої системи антимонопольних органів з метою перерозподілу деяких повноважень та налагодження найбільш ефективної роботи цієї системи. Сьогодні законодавчі засади забезпечення захисту економічної конкуренції закладені в таких нормативно-правових актах, як Конституція України,

закони України «Про Антимонопольний комітет України», «Про захист від недобросовісної конкуренції», «Про захист економічної конкуренції». Проте постійне вдосконалення і розвиток законодавства про захист економічної конкуренції в комплексі з економічними та організаційними заходами сприятиме створенню єдиної системи і ефективного механізму протидії монополізму в Україні.

Зважаючи також на те, що процедури розслідування, доказування, прийняття відповідних рішень, забезпечення дотримання необхідних процесуальних гарантій учасників процесу, процесуальні строки тощо недостатньо врегульовані, виникає необхідність подальшого розроблення і вдосконалення процесуальних норм законодавства про захист економічної конкуренції. Тому на сьогоднішній день є актуальним визначення таких напрямів модернізації адміністративно-правового регулювання даного інституту, які дали б можливість одночасно удосконалити та кодифікувати процесуальні норми, врахувати динаміку адміністративної реформи в Україні та внести зміни до законодавства, забезпечити створення демократичного та ефективного механізму захисту прав і законних інтересів суб'єктів господарювання та споживачів, а також адаптацію процесуального конкурентного законодавства України до законодавства Європейського Союзу.

Об'єктом дослідження є сфера адміністративно-правового регулювання суспільних відносин, що виникають при регулюванні обмеження монополізму та недобросовісної конкуренції в Україні.

Предметом дослідження є особливості правового регулювання адміністративних заходів до суб'єктів відносин у сфері економічної монополізації та конкуренції, загальні правила та підстави для їх застосування, наслідки застосування та їх практичне значення.

Мета дослідження полягає у комплексному зіставному дослідженні особливостей адміністративно-правового регулювання обмеження

монополізму, а також у встановленні особливостей та порядку регулювання та запобігання недобросовісної конкуренції в Україні.

Відповідно до даної мети в роботі передбачається вирішити такі **практичні** завдання:

- проаналізувати поняття та види економічної конкуренції;
- дослідити правову природу інституту монополії та визначити її роль у економіці;
- визначити правові засади захисту економічної конкуренції в Україні;
- дослідити засоби обмеження монополізму та захисту економічної конкуренції;
- охарактеризувати специфіку адміністративно-правового регулювання економічної діяльності;
- дослідити діяльність антимонопольного комітету України;
- провести аналіз актуальних проблем монополізму в господарській діяльності;
- визначити напрямки вдосконалення вітчизняного законодавства щодо забезпечення економічної конкуренції.

При аналізі вивченого матеріалу в роботі здійснювався комплексний підхід, що виявляється в застосуванні різних **методів дослідження**. За допомогою засобів логічного методу пізнання аргументується істинність наукових, а також нормативно-закріплених суджень відносно адміністративно-правових заходів відносно суб'єктів господарювання. За допомогою засобів методу історизму проводиться порівняння особливостей застосування адміністративних заходів впливу на юридичних осіб в Україні за різних часів розвитку антимонопольного законодавства. За допомогою системно-структурного методу пізнання висвітлюється класифікація видів економічної конкуренції. Саме завдяки комплексному дослідженню можна вирішити поставлені завдання, отримати практичні висновки та дослідити дану тему в повному обсязі.

Характеризуючи **ступінь розробленості проблеми**, треба відзначити, що представлена в літературі теорія конкуренції і монополії досить обширна. Вона створювалася зусиллями економістів різних наукових шкіл і методологічних напрямків. Серед дослідників теорії конкуренції і монополії слід вказати А. Сміта, К. Маркса, Ф. Енгельса, Дж. А. Маршалла, Е. Чемберліна, Д. Рікардо, Й. Шумпетера, Х. Зайделя, Р. Теммі, І. Ліпсіца, Г. Гукасьяна, А.Азріліяна, В.Сідорова, Н. Давидюк, Е. Кузнецова, Н. Розанова і багатьох інших.

Серед вітчизняних науковців в контексті дослідження правового регулювання монополії та економічної конкуренції слід виділити праці та розробки таких вчених як: О.О. Бакалінської, Н.М. Корчак, В.М. Марчука, О. Ф. Скакун, М. В. Слободянюк, О. Л. Юдіцького, Л.П. Сушко, С.О. Чикурлія, Ю.С. Шемшученка, С. Г. Штогуна, О. В. Рibaкової, О. В. Пожуєва, Ж. В. Поплавської.

Теоретичне значення роботи полягає у з'ясуванні сутності і природи адміністративно-правового регулювання у сфері економічної конкуренції та монополії.

Практичне значення роботи полягає у дослідженні конкретних заходів адміністративно-правового впливу на суб'єктів господарювання, а також в аналізі адміністративно-правових методів як засобів реалізації контролюючої функції для вдосконалення процесу регулювання із модернізацією вітчизняного законодавства.

Результати магістерського дослідження були представлені та апробовані у вигляді тез на Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції «Місце юридичних наук у формуванні правової культури сучасної людини»(Запоріжжя, 2020 р.) та XI Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції «Сучасні виклики і актуальні проблеми науки, освіти та виробництва: міжгалузеві диспути» (Київ, 2020).

Структура й обсяг магістерської роботи. Робота складається із анотації, вступу, трьох розділів (8 підрозділів), висновків, списку

використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи становить 86 сторінок. Список використаних джерел налічує 71 найменування.

Розділ 1. Характеристика економічного монополізму та конкуренції як об'єктів адміністративно-правового регулювання в Україні

1.1. Поняття економічної конкуренції як об'єкта державного контролю.

Поняття економічної конкуренції як об'єкта державного регулювання є комплексною та складною категорією, оскільки держава в процесі конкуренції повинна забезпечити ефективність виробництва, яка досягається створенням ефективної структури виробництва, тобто його стану, та ефективністю управління і втіленням науково-технічних досягнень у виробництво, тобто динамікою її розвитку. З іншого боку, справедлива конкуренція повинна забезпечити захист споживачів від порушення правил та інших неправомірних дій суб'єктів господарювання, спрямованих на неправомірний перерозподіл матеріальних благ від споживачів та добросовісних суб'єктів до недобросовісних. Тому держава в особі уповноважених органів забезпечує створення конкурентного середовища та підтримання певного економічного порядку, захист економічної конкуренції шляхом здійснення контрольних функцій у сфері нормативно-правового забезпечення та економіки, притягнення винних у порушенні правил економічної конкуренції до відповідальності [71].

Оскільки наша держава є правонаступником СРСР, важливо звернути увагу на те, що в радянський період розвитку економіки офіційні ідеологія і економічна наука (вона називалася «політекономія соціалізму») відкидали наявність конкуренції між так званими «соціалістичними підприємствами». Тим самим, застосовувався теоретичний постулат: «В СРСР конкуренції немає».

Конкуренція виникла одночасно з товарним виробництвом, однак лише при капіталізмі вона перетворилася на головний важіль ринкового

регулювання суспільного виробництва. До середини XIX ст. набув широкого розвитку ринок з вільною конкуренцією, не регульований державою. Такий ринок впливав на товаровиробників виключно через механізм попиту і пропозиції, коливання цін, постійно змушуючи рахуватися з вимогами споживачів, покращувати якість, підвищувати продуктивність праці, розширювати виробництво, знижувати витрати. У цей період чітко визначилися дві основні форми конкуренції — внутрішньогалузева і міжгалузева.

Внутрішньогалузева конкуренція — конкуренція між товаровиробниками однієї і тієї ж галузі, коли підприємства з більш високою, ніж середня, продуктивністю праці отримують додатковий прибуток, а технічно і організаційно відсталі підприємства, навпаки, втрачають частину індивідуальної вартості вироблених ними товарів і розоряються. Внутрішньогалузева конкуренція стимулює на підприємствах розвиток науково-технічного прогресу.

Міжгалузева конкуренція — конкуренція між підприємствами різних галузей. Вона виражається в переливу капіталу з галузей, що мають низьку норму прибутку, в галузі з високою часткою прибутку. Прагнучи в більш прибуткові сфери, новий капітал сприяє розширенню найбільш потрібних у суспільних відносинах виробництв, збільшення пропозиції найбільш корисних продуктів. Ціни падають — знижується і прибуток. В результаті міжгалузева конкуренція об'єктивно створювала певну динамічну рівновагу, що забезпечує отримання рівного прибутку на рівний капітал незалежно від того, куди він вкладений. Вона також стимулює науково - технічний прогрес.

Вперше роз'яснення поняття недобросовісна конкуренція було надано наприкінці XIX століття у Паризькій конвенції про охорону промислової власності від 20.03.1883 року, яка набрала чинності для України 25.12.1991 року [30].

Окрім цього, існує щонайменше чотири моделі економічної конкуренції: досконала конкуренція, монополістична конкуренція, олігополія, монополія, кожна з яких орієнтована на різні умови економічного середовища та різні ресурси, які перебувають у розпорядженні суб'єктів господарювання [66].

Разом з тим переведення певної економічної поведінки у сферу правовідносин та бажаної для держави моделі полягає в тому, що правовими засобами визначають права та обов'язки учасників відносин, здійснення яких і забезпечить реалізацію обраної моделі, засоби державного впливу на учасників конкуренції.

На сьогоднішній день існує декілька підходів до визначення поняття «конкуренція» [56]. Так, відповідно різні вчені та науковці визначають по-різному конкуренцію у сучасних умовах фахівці.

Г. Азоев визначає економічну конкуренцію як суперництво на будь-якому полі діяльності між окремими юридичними або фізичними особами (конкурентами), зацікавленими в досягненні однієї мети. З точки зору підприємства такою метою є максимізація прибутку за рахунок завоювання переваг споживачів [1].

А. Юданов визначає конкуренцію як боротьбу фірм за обмежений платоспроможний попит споживачів, яка ведеться ними на доступних сегментах ринку [69].

Р. Фатхутдінов вказує, що конкуренція — це процес управління суб'єктом своєю конкурентною перевагою для отримання перемоги або досягнення іншої мети в боротьбі з конкурентами для задоволення об'єктивних або суб'єктивних потреб у рамках законодавства чи в природних умовах [65].

Конкуренція також розглядається як економічний процес взаємодії, взаємозв'язку і боротьби продуцентів і постачальників під час реалізації продукції, суперництво між окремими виробниками або постачальниками товарів та послуг за найбільш привабливі умови виробництва і збуту [27].

Зокрема, аналізуючи доктринальні підходи до розуміння конкуренції, можна відзначити, що всі вони враховують такі її якості, як динамічність, примусовість, єдність конкурентних і монополістичних засад, зв'язок з інноваційними процесами і в кожному випадку її зміст визначається залежно від цілей, у зв'язку з якими вона сформована. Виходячи з цього, можна визначити конкуренцію, як сукупність об'єктивних відносин, перш за все, економічних, між суб'єктами господарювання в умовах ринку, що мають динамічний характер постійного суперництва товаровиробників за прихильність споживачів на основі певних переваг своєї продукції (послуг). Сучасне трактування економічної конкуренції має свої особливості [9]:

- цивілізований характер боротьби на основі змагання суб'єктів господарювання;
- подібність або взаємозамінність товарів конкуруючих підприємств;
- ідентичність або наближеність потреб споживачів, стосовно яких ведеться конкурента боротьба;
- управління власними конкурентними перевагами;
- спільність, схожість мети, заради якої виникає суперництво;
- обмеженість можливостей кожної з конкуруючих сторін впливати на умови обігу товарів на ринку внаслідок самостійних дій інших сторін.

Разом із тим, поєднання різних підходів у визначенні поняття конкуренції зумовили складність розуміння його як об'єкта адміністративно-правової охорони.

Так Б. Бруско зазначає: «з формулювання категорії «конкуренція» складно визначити, що ж захищається законом: процес, при якому забезпечений рівний доступ учасників цивільного обороту до надання споживачеві майнових благ, або стан, при якому учаснику неможливо в

односторонньому порядку впливати на загальні умови обігу товарів на відповідному товарному ринку?» [4].

На думку К.Ю. Тотьєва в легальному визначенні конкуренції відображені не всі ознаки цього поняття, а саме «в ньому не відображено власне юридичний зміст конкуренції»[63]. Тобто, з юридичної точки зору, конкуренцію продуктивніше розглядати як багатогранну категорію, при цьому необхідно виділяти такі її аспекти:

- конкуренція - це різновид соціального регулятора, що визначає поведінку різних суб'єктів;
- юридичною передумовою конкуренції служать свобода економічної діяльності;
- конкуренція сприяє реалізації прав споживачів (наприклад, права на вибір товарів (робіт, послуг) або на отримання інформації);
- конкуренція — правомірна (не заборонена законом), автономна діяльність господарюючих суб'єктів на відповідному ринку, метою яких є отримання більш вигідних умов виробництва і збуту законними засобами [63].

В статті 1 Закону України «Про захист економічної конкуренції» економічна конкуренція визначається як змагання між суб'єктами господарювання з метою здобуття завдяки власним досягненням переваг над іншими суб'єктами господарювання, внаслідок чого споживачі, суб'єкти господарювання мають можливість вибирати між кількома продавцями, покупцями, а окремий суб'єкт господарювання не може визначати умови обороту товарів на ринку [47].

Законодавчо окремо також визначається недобросовісна конкуренція будь-які дії у конкуренції, що суперечать правилам, торговим та іншим чесним звичаям у підприємницькій діяльності [5].

У статті 25 Господарського кодексу України під конкуренцією розуміється змагання між суб'єктами господарювання, що забезпечує завдяки їх власним досягненням здобуття ними певних економічних

переваг, унаслідок чого споживачі та суб'єкти господарювання отримують можливість вибору необхідного товару і при цьому окремі суб'єкти господарювання не визначають умов реалізації товару на ринку [6]. Надане визначення конкуренції в українському законі найбільш збігається із поняттям конкуренції в моделі досконалої конкуренції, яка характеризується станом рівноваги та передбачає рівновагу попиту і пропозиції товару на ринку. Така позиція визначення відносин конкуренції обґрунтовано критикується, оскільки теоретики рівноваги стали використовувати термін “конкуренція” для визначення ринку, у якому кожний учасник занадто слабкий, щоб викликати зміни в ціні. У стані рівноваги немає місця діяльності, спрямованої на те, щоб перевершити зусилля інших щодо задоволення бажань ринку [13]. Тобто втрачається мета, інтерес сторін у підприємництві та у конкуренції — отримання перемоги у суперництві та додаткового прибутку. У цьому можливо проявляється один з чинників, що стримує розвиток підприємництва та конкуренції як змагання в Україні та потребує відповідного впливу з боку держави.

«Економічна конкуренція» є основоположним поняттям, на якому ґрунтується ринкова економіка будь-якої держави, засадничим принципом функціонування такої економіки. Водночас, зазначене поняття є достатньо багатоаспектним та може розглядатися як економічна категорія, категорія правового регулювання чи адміністрування, а також як об'єкт державного контролю чи адміністративно-правового регулювання. Саме завдяки всебічному поглибленому розумінню поняття «економічної конкуренції», її природи та властивостей можливими є подальші розробки ефективної економічної та правової політики, спрямованої на розвиток та розбудову економічної сфери суспільного життя в Україні, становлення дієвої ринкової економіки та захист прав та інтересів усіх учасників ринку[68].

Тобто, конкуренція за своєю природою є економічною категорією. У свою чергу, економіка може розглядатися з двох боків — в аспекті як

матеріального виробництва, так і соціальної сфери суспільства [18]. Взаємодія цих двох сторін матеріальних відносин є об'єктивною основою формування права [59, с. 253].

Від так, вважається, що економічна конкуренція за своєю суттю — це існуюча у трьох вимірах економічна категорія, яку можна характеризувати як:

а) принцип функціонування та розвитку ринкової економіки та формування і перерозподілу попиту і пропозиції, що полягає у можливості рівного доступу усіх суб'єктів господарювання до ринку, відсутність контролю за ринком з боку єдиного суб'єкта господарювання та встановлення ним своїх правил та єдино правильної пропозиції, за допомогою чого забезпечується вільне змагання між суб'єктами господарювання за отриманий прибуток та ринок збуту, а також вільний вибір товару чи послуги споживачем за ринково обґрунтованими та прийнятними цінами;

б) змагання суб'єктів господарювання щодо застосування різних економічних, інформаційних, технологічних, наукових, кадрових чи інших (у межах законодавства, а також звичаїв ринку) важелів, які в цілому характеризуються як процес забезпечення власних ринків збуту товару чи послуги, доступу до ринку, а також, як наслідок, створення покупцю можливості вибору товару, продукту чи послуги на вигідних умовах, які задовольняють його потреби;

в) внутрішні відносини, які складаються всередині суб'єкта господарювання, що полягають у впровадженні процесу технологічного удосконалення, контролю з якістю продукції чи послуги, оптимізації кадрового складу тощо, та виникають з приводу забезпечення змоги зазначеного суб'єкта надавати актуальний товар, продукт чи послугу на ринку та конкурувати з іншими суб'єктами господарювання, отримуючи можливість збуту зазначеного товару, продукту чи надання послуги та отримання відповідного продукту [68].

Отже, в основі конкуренції в ринковій економіці лежать, перш за все, економічні та соціальні інтереси людей, зумовлені їх економічними потребами. Такими є споживчі інтереси, виробничі інтереси, інтереси розвитку, інтереси комунікації (взаємодії), інтереси регулювання та ін.

Тому поняття «конкуренція» є основою таких базових визначень, як:

- конкуренти (або учасники конкуренції);
- результати конкуренції (або конкурентні результати);
- ресурси ведення конкуренції (або конкурентні ресурси);
- процеси ведення конкуренції (або конкурентні дії);
- конкурентна стратегія (стратегії конкурентних дій);
- конкурентна тактика (тактика конкурентних дій);
- конкурентна ситуація;
- конкурентний статус учасників ринку та ін.

Оскільки у механізмі державного регулювання підприємницької діяльності контролю відведена значна роль внаслідок необхідності забезпечення публічних інтересів держави, а також захисту прав суб'єктів підприємництва при здійсненні контрольних заходів, визначення об'єкту такого регулювання є головним чинником і передумовою ефективного регулювання [19].

Так, одним з основних напрямків здійснення державної антимонопольної політики є проведення державного антимонопольного контролю за економічною концентрацією на товарних і фінансових ринках, який включає попередній антимонопольний контроль (порядок отримання попередньої згоди антимонопольного органу) і подальший антимонопольний контроль. Об'єкти такого контролю на товарних і фінансових ринках можна диференціювати таким чином:

а) об'єкти, пов'язані з здійсненням корпоративної політики господарюючого суб'єкта, фінансової організації (створення, реорганізація (злиття, приєднання), зміна складу учасників господарюючих суб'єктів (в тому числі фінансових організацій), зміна статутного капіталу фінансової

організації, обрання фізичних осіб до органів управління, поради директорів господарюючих суб'єктів);

б) операції, що здійснюються на товарних і фінансових ринках [26].

Таким чином, економічна конкуренція та конкурентоспроможність носить відносний характер і виявляється в результаті зіставлення аналізованого об'єкта (суб'єкта) з конкуруючими з ним об'єктами (суб'єктами).

Регулювання поширюються на певну категорію суб'єктів, яка визначена шляхом опису критеріїв, яким повинні задовольняти відносини між ними.

Зокрема, об'єктивізація державного регулювання конкуренції часто спирається на неоліберальні дослідження, в яких конкуренція розглядається як один з елементів саморегульованого ринкового механізму. Багато в чому особливість даних підходів до розуміння сутності конкуренції відображена в використовуваних трактуваннях ключових понять теорії конкуренції.

Аналіз законодавчих та наукових підходів до розуміння сутності та змісту економічної конкуренції дозволяє зробити висновок про неоднозначність її трактування, що в деяких випадках призводить до не визначення ролі антимонопольного регулювання в цілому.

1.2. Правова природа інституту монополії та її місце у системі державного контролю.

Традиційно за своїм походженням поняття монополії відноситься до області економічної науки. Однак це не означає, що для цілей права досить скористатися наявними економічними термінами монополії [58].

Тобто, уявлення про монополії як про повний контроль ринку не відповідає строго юридичним значенням цього поняття; відповідно до законодавчих визначень, суб'єкт монополії не обов'язково є єдиним на

ринку і навіть не обов'язково займає більше половини цього ринку; при певних умовах монополюним може бути визнано становище суб'єкта, чия частка на ринку становить одну третину і менше [58].

Проте саме поняття «монополія» частіше не відноситься до числа найбільш уживаних в даній сфері законодавства; максимально практичне навантаження лягає на інші терміни, зокрема, «монополістичний» і «антимонopolний». Разом з тим саме термін «монополія» є для них кореневим і визначає значення всіх похідних від нього понять.

Тобто, в даному контексті під монополією розуміється не просто домінування на ринку, а повна відсутність конкуренції, до того ж, момент протиправності повністю виключений, і функціонування природних монополій розглядається в якості законної практики, яка є предметом державного регулювання і контролю. Така неузгодженість призводить до парадоксального положення, при якому діяльність природних монополій не є «монополістичною діяльністю» в сенсі законодавства про захист конкуренції [8].

Монополії функціонують не тільки в сфері виробництва, але й у сферах обміну, розподілу і споживання. Насамперед, монополії виникають у сфері обігу, оскільки вкладений тут капітал обертається і приносить прибуток за найкоротший термін. Тут створюються найбільш прості форми монополістичних об'єднань - картелі, синдикати, які об'єднують підприємства однієї галузі промисловості, що зберігають право власності на засоби виробництва і різноманітного ступеня самостійності у виробничій, комерційно-збутовій діяльності. У сучасних умовах ці монополістичні об'єднання одержують нові форми – ліцензійних угод, патентних пулів, консорціумів зі здійснення науково-дослідних робіт (картелів), контролюють окремі сегменти ринку. Більш складною формою монополії є вертикальне об'єднання декількох послідовно взаємозалежних виробництв різноманітних галузей промисловості. На цій основі формуються такі об'єднання як трести, де підприємства стають

акціонерами, позбавляються права власності на засоби виробництва, вироблений продукт, а також виробничої і комерційної самостійності, беруть участь в управлінні трестом і одержують частину прибутку. Сучасною основною формою монополій стає багатогалузевий концерн, сформований на основі міжгалузевої конкуренції і переливання капіталів, коли капітал вертикально інтегрованої монополії проникає у галузі, не пов'язані з її основною діяльністю. У концерні сотні підприємств різноманітних галузей промисловості втрачають право власності на засоби виробництва і зроблений продукт, а головна фірма здійснює з іншими учасниками об'єднання фінансовий контроль [14].

Зазвичай, виділяють наступні види монополії:

1. Природна монополія (коли виробництво будь-якого обсягу продукції однією фірмою обходиться дешевше, ніж його виробництво двома або більше фірмами). Основна причина існування природної монополії - це економія від масштабу виробництва (центральне водопостачання, газопостачання, опалення і т.д.).

2. Закрита монополія. Уряди більшості країн з метою прискорення науково - технічного прогресу надають винахідникам права на тимчасові монополії шляхом видачі патентів і ліцензій.

3. Відкрита монополія. Ними часто є фірми, які вперше вийшли на ринок з новою продукцією, «товаром - піонером». Але з плином часу часто на ринку з'являються конкуренти і монополія перетворюється в олігополію.

Монополія економіки є серйозною перешкодою для розвитку ринку, для якого більш характерна монопольна конкуренція. Він включає в себе суміш монополії і конкуренції. Монополістична конкуренція характеризується як певна ринкова ситуація, при якій переважна більшість дрібних виробників пропонують схожі, але не ідентичні товари. Кожна компанія має відносно невелику частку ринку, у зв'язку з чим, даний суб'єкт господарювання вона має певне обмеження контролю над цінами,

встановленими на даному ринку, при цьому в сучасних реаліях ринку «відбувається синтез монополії і конкуренції» [61]. При великій кількості суб'єктів господарювання існує гарантія, що узгоджені між ними дії по обмеженню виробництва і підвищенню цін практично неможливі.

Зокрема, дуже часто порівняльний аналіз теоретико-методологічних можливостей політичної економії та мікроекономіки стикається з тими труднощами, що сама політична економія не має сьогодні чітко окресленого системного викладення теоретичних здобутків і напрацювань. По суті, після «Капіталу» К. Маркса [24] політична економія так і не знайшла іншої більш-менш системної і повної форми наукового відображення своїх досягнень. Водночас мікроекономічна наука активно і успішно розвивалася на базі численних емпіричних досліджень, моделювання ринкових процесів і поступового теоретичного узагальнення і систематизації емпіричних напрацювань. Така форма викладання результатів наукових досліджень виявилася досить ефективною. На жаль, вітчизняні економісти так і не долучились до цих перспективних форм розвитку мікроекономічної науки. Рівень мікроекономічної теорії в Україні сьогодні є досить низьким [21].

Багато сучасних економістів-науковців, як і класиків-попередників, розглядають монополію як явище негативне. Вони переконують, що на відміну від досконалої конкуренції чиста монополія не досягає ні виробничої, ні розподільчої ефективності [29].

Однак більшість науковців погоджуються з думкою про те, що природні монополії мають свої як недоліки, так і переваги [34]. Перевагами є:

- можливий ефект від зростання масштабів виробництва;
- можливість мобілізації значних фінансових ресурсів для оновлення основного капіталу;
- використання досягнень НТП.

З негативного аспекту, слід зазначити, що зловживанням монопольним (домінуючим) становищем на ринку є дії чи бездіяльність суб'єкта господарювання, який займає монопольне (домінуюче) становище на ринку, що призвели або можуть призвести до недопущення, усунення чи обмеження конкуренції, або ущемлення інтересів інших суб'єктів господарювання чи споживачів, які були б неможливими за умов існування значної конкуренції на ринку. Особливу небезпеку для розвитку конкурентних сил представляють антиконкурентні дії органів влади, органів місцевого самоврядування, органів адміністративно-господарського управління та контролю. До таких антиконкурентних дій відносять прийняття будь-яких актів (рішень, наказів, розпоряджень, постанов тощо), надання письмових чи усних вказівок, укладення угод або будь-які інші дії чи бездіяльність органів влади, органів місцевого самоврядування, органів адміністративно-господарського управління та контролю (колегіального органу чи посадової особи), які призвели або можуть призвести до недопущення, усунення, обмеження чи спотворення конкуренції [33].

Від так, неможливо оцінити рівень монополізму на рівні всього суспільного виробництва (національного ринку). Навпаки, аналіз на рівні товарних ринків (з точки зору структурного монополізму) має значно більші перспективи. У цьому випадку йдеться про формування належної мікроекономічної аналітики за видами товарів і послуг. Щодо макроекономічного аналізу монополізму на рівні всього суспільного виробництва, то він нерідко перекручує різноманітність конкурентних характеристик. Навіть на рівні галузевих ринків (коли продукція класифікується згідно з видами економічної діяльності) виникають труднощі із узагальненням отриманих результатів, насамперед, на рівні структурного змісту монополізму. Інша справа — інституційна форма монополізму, однак, як і будь-яку іншу суспільну форму, її дуже важко оцінити кількісно.

У зв'язку з цим досить гострою проблемою дослідження монополізму є відсутність більш-менш надійної мікроекономічної статистики. На основі системи національних рахунків (макроекономічної статистики) оцінити рівень конкуренції і монополізму в економіці неможливо. Відмова від мікроекономічної статистики означає фактично неефективність регулювання конкурентних відносин, адже стає неможливим аналіз і контроль заходів реалізації конкурентної політики. Регулювати економічну конкуренцією на рівні всієї національної економіки неможливо, адже конкуренти орієнтуються на ринковий обіг конкретних товарів, а не ВВП в цілому [21].

Якщо структурний монополізм на товарних ринках в Україні є обмеженим (по суті, крім ринків природних монополій), то інституційний монополізм на галузевих ринках — є повномасштабним (тотальним). Переважання неформальних інституційних норм у вітчизняній економіці призводить до: обмеження кола успішних ринкових суб'єктів агентами, яким властиво підтримувати близькі відносини із владними органами; формування нерівних умов для ринкової діяльності, що дозволяє окремим суб'єктам істотно зменшувати ризики; розширення можливостей для різного роду зловживань і опортуністичної ринкової поведінки. Інституційна неспроможність ринку впливає з факту наявності асиметричної інформації, тобто такої ситуації, в якій частина ринкових суб'єктів володіє вичерпною інформацією, в той час як інші суб'єкти не володіють нею. Так, продавці продуктів знають про їх якість краще, ніж покупці. Інституційно в Україні ринкові суб'єкти не мають вільного доступу до вичерпної і точної інформації для того, щоб приймати найбільш ефективні рішення, в результаті чого ринки стають неконкурентними.

Суперечливе поєднання обмеженого структурного і повномасштабного інституційного монополізму формує загальну ситуацію «гібридного» монополізму. Базовою субстанцією «гібридного»

монополізму в Україні є влада капіталу (насамперед, олігархічного) і монополія власності, які відкрито не проявляються, але здійснюють потужний вплив на ринок та його конкурентне середовище. Важливою перевагою політико-економічного дослідження є аналіз відносин власності в різних сферах суспільного відтворення. Неокласична теорія цим відносинам не приділяє належної уваги. Політична економія традиційно вважає, що відносини власності є діалектичною єдністю економічних і правових відносин (за визначальної ролі перших). Власність є однією із базових детермінант суспільного розвитку і формою привласнення результатів виробництва. Особливо важливим це є для аналізу сучасного монополізму, адже цілий ряд формально конкуруючих на ринку суб'єктів господарювання фактично можуть мати єдиного власника [21].

Водночас можна виокремити такі групи суб'єктів, що є учасниками відносин у сфері монополізму й монополій:

1) суб'єкти господарювання — монополісти, діяльність яких спрямована, головним чином, на задоволення власних інтересів, зайняття домінуючого становища, яка тим самим загрожує реалізації охоронюваних законом інтересів інших суб'єктів господарювання чи споживачів;

2) суб'єкти, що здійснюють управління та контроль за відносинами у сфері дотримання конкуренції та протидії монополізму, зокрема такий антимонопольний орган, як АМК України;

3) суб'єкти, що є споживачами товарів, послуг та робіт суб'єктів монопольних утворень [2].

Поряд з цим слід зазначити, що основне коло учасників становлять саме суб'єкти господарювання, проте, значущість двох інших учасників також є досить вагомою, адже якби не було споживача, не було б сенсу не те що в монопольній, а узагалі в господарській діяльності. Звичайно, для споживачів монополізм — однозначно негативне явище, адже при нинішньому рівні життя більшість громадян просто не мають змоги купити товар чи скористатися послугою належної якості за занадто високою

ціною, причому альтернативний вибір у них невеликий. Для покупця конкуренція є дуже важливою, бо він може вибрати необхідні товари за привабливою для нього ціною та такої якості, на яку він спроможний витратити свої кошти. Якщо ж його в цьому виборі обмежує монополіст, він відчуває невдоволення. У цьому випадку для того, щоб утримати покупця, монополіст завдяки своїм масштабам може виставити значно нижчу ціну на товари або послугу, аніж на вільному ринку [2].

Оскільки різні господарюючі суб'єкти мають різні інтереси, спостерігаються і пов'язані з цим економічні суперечності.

При цьому державне регулювання у відношенні природних монополій, з одного боку, і державний контроль — з іншого, повинні чітко відрізнятися. Оскільки суть регулювання полягає в упорядкуванні дій шляхом встановлення певних правил поведінки, воно розглядається як основна форма державного впливу на природні монополії.

Найефективнішим варіантом регулювання природних монополій є — введення в дію механізму регулювання, який ґрунтується на встановленні цінових обмежень та налагодженні контролю за витратами. Запропонований механізм дозволить уникнути безпідставного завищення тарифів на продукцію суб'єктів природних монополій; зловживання монопольним становищем; отримання надприбутків та сприятиме розвитку конкуренції [33].

Монополізм проявляється в тому, що окремий економічний суб'єкт, учасник господарського обороту займає особливе, домінуюче становище на ринку певного виду товарів і послуг, використовуючи ситуацію або не даючи можливості потенційним конкурентам брати участь у виробництві і реалізації тих же або аналогічних видів товарів або послуг. Монополізм ставить тим самим одного з господарюючих суб'єктів (в широкому сенсі цього слова — людини, підприємство, регіон, галузь) в вигідні умови в порівнянні з іншими, в результаті чого практично він виявляється поза зоною суперництва.

Тобто, монополізм є явище, притаманне і неринковій і ринковій економіці. Однак, незважаючи на спільність природи монополізму в економіці двох типів, він має суттєво різні коріння в тій і іншій економіці. Конкуренція в цих умовах пригнічується тим, що виробники не конкурують на ринку. Якщо навіть виявляється, що собівартість і якість продукції у окремих виробників стають істотно нижчими в порівнянні з іншими, державні планові органи, міністерства і відомства роблять все можливе, щоб за допомогою впливу на ціни і дотацій захистити виробника від конкуруючого впливу інших виробників.

Висновки до розділу 1.

З урахуванням викладених ознак конкуренції, її регулювання виключає порушення такого стану суперництва господарюючих суб'єктів, при якому рівні правові умови їх господарювання і їх самостійні дії виключають можливість для кожного з них в односторонньому порядку визначати загальні умови обігу товарів на відповідному ринку.

Отже, конкуренція є багатограним явищем, яке вимагають докладного вивчення, в якому є і економічне і правове зміст. Рівновага конкуренції може і повинна забезпечуватися за допомогою правового регулювання.

Конкуренція є необхідною і визначальною умовою нормального функціонування ринкової економіки. До позитивних рис можна віднести: активізацію інноваційного процесу, гнучке пристосування до попиту, висока якість продукції, високу продуктивність праці, мінімум витрат, реалізацію принципів оплати за кількістю і якістю праці, можливість регулювання з боку держави. До негативних наслідків — "перемога" одних і "поразка" інших, відмінність в умовах діяльності, що веде до нечесних прийомів, надмірна експлуатація природних ресурсів, екологічні порушення і ін.

Разом із тим, надмірна монополізація, поява конкурентної боротьби між монополіями, без відповідного контролю з боку держави може

призвести до створення так би мовити «держави в державі». Монополізм призводить до уповільнення науково-технічного прогресу, консервує низьку якість продукції, роблять цю продукцію неконкурентоспроможною на світовому ринку, втрачаються стимули перебування більш ефективних рішень функціонування в економіці та ін.

Розділ 2. Особливості антимонопольного регулювання господарської діяльності

2.1. Правові засади захисту економічної конкуренції в Україні.

Тривалий час конкурентне (антимонопольне) законодавство не відрізнялося високою ефективністю, хоча в цілому саме на його основі були здійснені важливі заходи щодо демонополізації економіки і формування конкурентних відносин. Це пояснюється тим, що аж до недавнього часу антимонопольне законодавство ставило перед собою завдання, концептуально відрізняються від завдань сучасного конкурентно-правового регулювання національної економіки.

Історичний шлях розвитку законодавства про захист економічної конкуренції в Україні розпочався з прийняття у 1992 року Закону України «Про обмеження монополізму та недопущення недобросовісної конкуренції у підприємницькій діяльності», який започаткував створення правової системи захисту економічної конкуренції. Він будувався на основі антимонопольного законодавства розвинутих країн. В умовах майже стовідсоткової монополізації економіки та відсутності культури конкуренції у бізнесових колах та суспільстві в цілому цей закон, насамперед, вирішував завдання припинення численних зловживань монопольним становищем суб'єктів господарювання, антиконкурентних дій органів влади та недобросовісної конкуренції [49].

Далі у 1993 році був прийнятий Закон України «Про Антимонопольний комітет України», яким було створено інституційні засади захисту конкуренції, визначено Антимонопольний комітет України уповноваженим органом у сфері захисту конкуренції, встановлено його завдання та повноваження [37].

Важливим було також закріплення у 1996 році основних принципів державного захисту конкуренції у Конституції України [15], а саме

статтею 42 Конституції України гарантувалася підтримка конкуренції та не допускалось зловживання монопольним становищем на ринку, неправомірне обмеження конкуренції та недобросовісна конкуренція.

У цьому ж році за ініціативою Антимонопольного комітету України норми щодо захисту від недобросовісної конкуренції були удосконалені та виділені в окремий Закон України «Про захист від недобросовісної конкуренції», який спрямовані на захист підприємців від недобросовісної конкуренції, встановлення, розвиток і забезпечення торгових та інших чесних звичаїв ведення конкурентної боротьби при здійсненні підприємницької діяльності в умовах ринкової економіки [46].

Варто зазначити, що з прийняттям Закону України «Про захист економічної конкуренції» [47] змінилося не просто антимонопольне законодавство — змінилася сама ідеологія, принципи, концепція конкурентної політики нашої держави. З огляду на, що в Україні практично завершена демонополізація економіки, приватизація державної власності, а також беручи до уваги те, що введенню в дію нового Закону передувало досить тривалий адаптаційний період, в даний час можна констатувати, що створена серйозна основа для подальшого поступального розвитку на Україні здорових конкурентних відносин.

Також під час реформ 1990-х років в Україні було створено основні інституційні передумови розвитку економічної конкуренції. З них найважливіше значення мали приватизація, лібералізація цін, ліквідація монополії держави на зовнішню торгівлю. У результаті цих реформ суттєво звузився монополізований сектор економіки та сектор економіки, в якому структурні передумови конкуренції є обмеженими. При цьому частка підприємств, які діють на конкурентних ринках, зросла майже до 50 відсотків. За таких умов на перший план вийшло завдання ефективного захисту конкуренції, вирішення якого вимагало істотної зміни правової бази. Мета внесення змін до законодавства — зробити захист конкуренції головним пріоритетом конкурентної політики, а також досягти

синхронізації з європейським законодавством [25]. У 2000 році було прийнято Закон України «Про природні монополії», метою якого є забезпечення ефективності функціонування ринків, що перебувають у стані природної монополії, на основі збалансування інтересів суспільства, суб'єктів природних монополій та споживачів їх товарів [50], у 2002 році набув чинності Закон України «Про захист економічної конкуренції» [47].

За останні роки законодавство про захист конкуренції в Україні неодноразово удосконалювалося, зокрема [25]:

- зміни, внесені в Закон України «Про захист від недобросовісної конкуренції» [46], що дозволили АМКУ припиняти порушення законодавства у вигляді поширення суб'єктами господарювання інформації, що вводить в оману;

- зміни до Закону України «Про захист економічної конкуренції» [47], що дозволили виявляти антиконкурентні дії шляхом економічного аналізу, розширення повноважень територіальних відділень АМКУ завдяки збільшенню розмірів штрафних санкцій, які вони можуть накладати;

- зміни до Закону України «Про Антимонопольний комітет України» [37], які розширили сферу повноважень Антимонопольного комітету України по захисту конкуренції на сферу державних закупівель, а також поклали на АМКУ повноваження органу оскарження процедур державних закупівель;

- зміни до Законів України «Про Антимонопольний комітет України», «Про природні монополії» [50], «Про телекомунікації» [52] в частині розмежування повноважень АМКУ та національних регуляторів у сферах природних монополій та зв'язку.

Важливим етапом розвитку господарського законодавства України стало прийняття Верховною Радою України 16 січня 2003 р. Господарського кодексу України, в якому у розділі I «Основні засади

господарської діяльності» містилася Глава 3 «Обмеження монополізму та захист суб'єктів господарювання від недобросовісної конкуренції» [6].

На сьогодні українське конкурентне законодавство, за оцінкою експертів Організації економічного співробітництва та розвитку, в цілому регулює відносини, які можуть впливати на економічну конкуренцію на території України. Система захисту економічної конкуренції в Україні загалом дозволяє вирішувати завдання, які стоять перед конкурентними органами, зокрема запобігання та припинення антиконкурентних узгоджених дій суб'єктів господарювання, зловживань монопольним становищем та недобросовісної конкуренції, здійснення попереднього контролю за концентраціями та узгодженими діями суб'єктів господарювання, захисту конкуренції [25].

Але, у той же час сучасний етап розвитку конкурентної політики в Україні також вимагає зміни її орієнтації, насамперед в напрямі формування раціонального антимонопольного регулювання, яке передбачає перехід від боротьби з монополізмом до якісного захисту економічної конкуренції із запровадженням системи превентивних заходів проконкурентної спрямованості, надання пріоритету заходам зі зменшення вхідних бар'єрів входження в ринок, сприяння входженню нових фірм у ринкове середовище; розширення сфери застосування повноважень Антимонопольного комітету України на нові товарні ринки; чітке розмежування компетенції конкурентного відомства та інших державних органів [70].

Так, згідно ст. 23 Закону України «Про Антимонопольний комітет України» [37] діяльність щодо виявлення, запобігання та припинення порушень законодавства про захист економічної конкуренції, в тому числі законодавства про захист від недобросовісної конкуренції, проводиться Антимонопольним комітетом України, його органами та посадовими особами з дотриманням процесуальних засад, визначених законодавчими актами України про захист економічної конкуренції. Порядок розгляду

Антимонопольним комітетом України та його територіальними відділеннями справ про порушення законодавства про захист економічної конкуренції повинен забезпечувати дотримання прав і законних інтересів фізичних та юридичних осіб і держави.

Зокрема, на сьогоднішній день, особливості порядок розгляду заяв та справ про порушення законодавства про захист економічної конкуренції, у тому числі про захист від недобросовісної конкуренції визначаються Правилами розгляду заяв і справ про порушення законодавства про захист економічної конкуренції, затвердженими розпорядженням АМКУ від 19 квітня 1994 р. №5 [28].

Відповідно до п. 14 Постанови Пленуму Вищого господарського суду України №15 від 26.12.2011 року «Про деякі питання практики застосування конкурентного законодавства» [40], для кваліфікації дій суб'єктів господарювання як зловживання монопольним (домінуючим) становищем на ринку, або як антиконкурентних узгоджених дій, або як недобросовісної конкуренції не є обов'язковим з'ясування настання наслідків у формі відповідно недопущення, усунення чи обмеження конкуренції, ущемлення інтересів інших суб'єктів господарювання (конкурентів, покупців) чи споживачів, зокрема через заподіяння їм шкоди (збитків) або іншого реального порушення їх прав чи інтересів, чи настання інших відповідних наслідків. Достатнім є встановлення самого факту вчинення дій, визначених законом як зловживання монопольним (домінуючим) становищем (частина друга статті 13 Закону України «Про захист економічної конкуренції»), або як антиконкурентні узгоджені дії (частина друга статті 6 Закону України «Про захист економічної конкуренції») [47], або як недобросовісна конкуренція (статті 5, 7, 9, 11, 13 – 15 і 19 Закону України «Про захист від недобросовісної конкуренції»), або можливості настання зазначених наслідків у зв'язку з відповідними діями таких суб'єктів господарювання (частина перша статей 6 і 13 Закону

України «Про захист економічної конкуренції», статті 4, 6, 8, 15 1, 16, 17 і 18 Закону України «Про захист від недобросовісної конкуренції») [46].

Справи у спорах, що виникають з відносин, пов'язаних із захистом економічної конкуренції, обмеженням монополізму в господарській діяльності, захистом від недобросовісної конкуренції, в тому числі у спорах, пов'язаних з оскарженням рішень Антимонопольного комітету України, а також справи за заявами органів Антимонопольного комітету України з питань, віднесених законом до їх компетенції, крім спорів, які віднесені до юрисдикції Вищого суду з питань інтелектуальної власності (п. 7 ч. 1 ст. 20 Господарського процесуального кодексу України. При цьому, п. 16 ч. 1 Розділу XI «Перехідні положення» ГПК України [7] визначає, що до початку роботи Вищого суду з питань інтелектуальної власності справи щодо прав інтелектуальної власності розглядаються за правилами, що діють після набрання чинності цією редакцією Кодексу, судами відповідно до правил юрисдикції (підвідомчості, підсудності), які діяли до набрання чинності цією редакцією Кодексу.

Серед інших законів України потрібно виділити ті, які включають окремі норми антимонопольного і конкурентного законодавства: «Про ціни і ціноутворення» [54], «Про зовнішньоекономічну діяльність» [48], «Про господарські товариства» [39], «Про акціонерні товариства» [36], «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» [53] тощо.

Водночас, ратифікувавши Угоду про асоціацію між Україною, з одного боку, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами – з іншого, Україна отримала інструмент та дороговказ для своїх перетворень. Виконання вимог цієї Угоди дає можливість Україні в подальшому стати повноцінним членом у Європейському Союзі. Отже, законодавство про захист економічної конкуренції України є важливим інструментом на шляху економічних перетворень [25].

У зв'язку з цим останнім часом особливо актуального значення набувають проблеми адаптації та гармонізації національного законодавства до законодавства Європейського Союзу та в цілому з нормами міжнародного права. Безсумнівно, в більшій мірі гармонізація стосується саме законодавчих актів, що закріплюють основні принципи економічної політики на Україні, її концептуальні та ідеологічні напрямки.

2.2. Засоби обмеження монополізму та захисту економічної конкуренції.

Монополії можуть бути створені урядом, формуватися природним шляхом або формуватися шляхом інтеграції. У багатьох юрисдикціях законодавство про конкуренцію обмежує монополії через стурбованість уряду з приводу можливих негативних наслідків. Зайняття домінуючого становища або монополії на ринку часто саме по собі не є незаконним, однак певні категорії поведінки можна вважати зловживаючими і, відповідно, застосовувати юридичні санкції, коли бізнес є домінуючим. Навпаки, державна монополія або юридична монополія санкціонуються державою, часто для стимулювання інвестицій у ризиковану діяльність або збагачення внутрішньої групи інтересів. Патенти, авторські права та торгові марки іноді використовуються як приклади державних монополій. Уряд може також зарезервувати підприємство для себе, таким чином формуючи державну монополію, наприклад, у державній компанії.

Для створення механізму реалізації свободи підприємницької діяльності держава бере на себе функцію по гарантуванню та захисту конкуренції у підприємницькій діяльності [17].

Наприклад, часткова цінова дискримінація може призвести до того, що деякі споживачі, які неправильно об'єднали між собою попит із високими цінами, можуть бути виключені з ринку. Це збиткові втрати та зменшення прибутку монополіста. Таким чином, монополісти мають

значний економічний інтерес у вдосконаленні своєї ринкової інформації та сегментування ринку. Результат того, що монопольні ціни вищі, а випуск продукції менший, ніж конкурентоспроможна компанія, впливає з вимоги, згідно з якою монополія не вимагає різних цін для різних споживачів. Тобто монополії заборонено брати участь у ціновій дискримінації (це називається ціновою дискримінацією першого ступеня, так що з усіх клієнтів стягується однакова сума). Якби монополії було дозволено стягувати індивідуальні ціни, у яких вироблена кількість та ціна, що стягується з граничного замовника, були б ідентичними як у конкурентоспроможної компанії, тим самим усуваючи втрату ваги; однак усі прибутки від торгівлі (соціального забезпечення) надходитимуть монополісту. Тобто, кожному споживачеві було б байдуже між тим, щоб повністю обійтися без товару чи послуги та мати можливість придбати їх у монополіста.

Безпосередньо шляхи (способи) захисту прав суб'єктів господарювання вказані у ст.20 Господарського кодексу України [6], ст. 16 Цивільного кодексу України [67]. Як справедливо зазначив О.П. Загнітко, форми захисту можна розподілити на три види: досудова, позасудова, судова. За влучним виразом автора судова форма захисту може виступати і як самостійна форма захисту прав, і як гарантія законності винесення рішення іншими органами [10]. Підстави та порядок використання кожної із зазначених форм захисту встановлюється законодавством чи угодою сторін. Однак функція захисту економічних прав, наголошує Д.М. Притика, здійснюється у передбаченій законом процесуальній формі [35].

Тобто, зазвичай способи захисту прав від недобросовісної конкуренції умовно поділяють на такі групи:

1. Дії, які застосовують суб'єкти господарювання з метою недопущення порушень з боку конкурентів чи їх мінімізація.
2. Адміністративний спосіб.
3. Судовий спосіб захисту прав.

До першої групи належить здійснення підприємцями антимонопольної діяльності, яка спрямована на дотримання та підтримку конкурентних відносин між суб'єктами господарювання. Формування добросовісних конкурентних відносин, які передбачають дотримання конкурентного законодавства, сприяє створенню цивілізованого, розвиненого ринку. Діяльність в рамках таких відносин спонукає підприємців постійно вдосконалювати якість продукції, впровадження новітніх технологій виробництва, досягнення науки та техніки. Існування конкурентних відносин знижує потребу активного захисту від недобросовісної конкуренції.

Як правило, монополії мають ринкову владу встановлювати ціни вище, ніж на конкурентних ринках. Тому уряд може регулювати монополії шляхом:

- обмеження ціни/ обмеження зростання цін
- регулювання об'єднань
- розпаду монополій
- націоналізації - державної власності
- запобігання завищенню цін.

Без державного регулювання монополії могли б поставити ціни вище конкурентної рівноваги. Це призведе до розподілювальної неефективності та зниження добробуту споживачів. Наприклад, якщо фірма має монополію на надання певної послуги, у неї може бути мало стимулів пропонувати якісну послугу. Державне регулювання може гарантувати, що фірма відповідає мінімальним стандартам обслуговування. Компанія, що володіє монопольною владою, може також мати можливість використовувати купівельну спроможність. Наприклад, супермаркети можуть використовувати свою домінуючу позицію на ринку, щоб зменшити норму прибутку фермерів [35].

Тому антимонопольна діяльність може включати в себе: обізнаність щодо правового регулювання захисту від недобросовісної конкуренції;

знання своїх прав та порядку їх захисту в позасудовому та судовому порядку; налагодження стабільних ділових відносин з контрагентами.

Окремо, слід застосовувати на даному етапі і захист прав інтелектуальної власності: реєстрація знаку для товарів і послуг, реєстрація географічного зазначення, здійснення міжнародної реєстрації знаків для товарів і послуг. Використовуючи дані способи, суб'єкти господарювання будуть отримувати державний захист своїх прав у формі охоронних документів, наприклад, такого як свідоцтво на знак для товарів і послуг.

Звичайно потрібно пам'ятати про так званий «бюрократичний фактор», адже суб'єкту господарювання доведеться чекати певний час для засвідчення такого захисту і при цьому продовжувати свою діяльність.

Всі ці нюанси мають бути донесені до клієнта у доступній формі з обов'язковим роз'ясненням переваг, які отримуються в результаті вчинення таких дій. Наприклад, вчасне подання заявки на реєстрацію знаку для товарів і послуг та отримання свідоцтва дозволить отримати охоронний документ та можливість забороняти неправомірне використання позначення іншими недобросовісними конкурентами.

До другої групи відносимо звернення із заявами до Антимонопольного комітету України.

Одним із напрямів діяльності АМКУ є здійснення державного контролю за проявами недобросовісної конкуренції, метою якого є забезпечення захисту інтересів учасників товарних ринків та споживачів від недобросовісної конкуренції [28].

Відповідно до ст. 30 Закону України «Про захист від недобросовісної конкуренції» [46], органи АМКУ мають право приймати рішення щодо порушення антимонопольного законодавства в межах визначеної законодавством компетенції:

- визнання факту недобросовісної конкуренції;
- припинення недобросовісної конкуренції;

- офіційне спростування за рахунок порушника поширених ним неправдивих, неточних або неповних відомостей;
- накладання штрафів;
- закриття провадження у справі.

Так, особи, права яких порушені діями, визначеними Законом України «Про захист від недобросовісної конкуренції» [46] як недобросовісна конкуренція, можуть протягом шести місяців з дня, коли вони дізнались або повинні були дізнатися про порушення своїх прав, звернутися до Антимонопольного комітету України, його територіальних відділень із заявою про захист своїх прав.

Не слід також забувати, що правовідносини між суб'єктами господарювання, якщо хоча б один із них посідає монопольне становище на ринку, регулюється нормами не лише цивільного, а й конкурентного законодавства. А це означає, що коли мова буде йти про такий різновид зловживання монопольним (домінуючим) становищем, як обумовлення укладення угод прийняттям суб'єктом господарювання додаткових зобов'язань, які за своєю природою або згідно з торговими та іншими чесними звичаями у підприємницькій діяльності не стосуються предмета договору, незалежно від того, чи врегульовували ці сторони розбіжності у господарському суді, орган Антимонопольного комітету України має право прийняти розпорядження про початок розгляд справи та винести відповідне рішення. Причому, непред'явлення контрагентом в господарський суд позову до монополіста про укладення з ним відповідного договору не є доказом відсутності в діях монополіста цього порушення конкурентного законодавства. І насамкінець слід наголосити на тому, що захист прав суб'єктів господарювання як учасників економічної конкуренції може здійснюватися як в судовій, так і в позасудовій формах. При цьому діяльність органів Антимонопольного комітету України поставлена під контроль судових органів, а право суб'єкта господарювання

на звернення до суду за захистом своїм прав не може бути обмежено ні законом, ні іншим нормативно-правовим актом [17].

Так, особи, щодо яких мала місце недобросовісна конкуренція, можуть розраховувати на захист своїх законних прав та інтересів. Чинним законодавством України передбачені наступні механізми захисту від недобросовісної конкуренції:

- адміністративний шлях. Він полягає в тому, що суб'єкт господарювання впродовж 6 місяців з моменту отримання інформації про факт порушення своїх прав може звернутися до органів Антимонопольного комітету із позовною заявою про захист особистих немайнових прав. Якщо ж строк звернення із заявою про захист від недобросовісної конкуренції сплив, то це є підставою для відмови у реєстрації такого документу. Але в тому випадку, коли заявником доведено, що строк звернення із заявою був пропущений ним з поважних причин, порушене право підлягає захисту. Термін розгляду позовної заяви становить 30 календарних днів, але у разі потреби він може бути продовжений до 60 календарних днів, про що заявник повідомляється письмово;

- судовий порядок. Справи, які базуються на порушенні прав господарюючого суб'єкта, що пов'язані з обмеженням монополізму знаходяться в юрисдикції господарського суду. Крім того, рішення органів Антимонопольного комітету також оскаржуються (повністю або частково) в господарському суді;

- звернення до ДФС. Цей шлях захисту від недобросовісної конкуренції полягає у внесенні до митного реєстру товарів, що містять об'єкти промислової власності [28].

Звичайно суб'єкт господарювання може розраховувати на власні сили і зайнятися самозахистом від неправомірних дій конкурентів, але це не завжди дієво.

У першу чергу, недобросовісна конкуренція тягне за собою адміністративну відповідальність. Вона реалізується шляхом накладання на правопорушників штрафів у наступних розмірах:

- у розмірі до двох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян- якщо такі дії, як недобросовісна конкуренція, були вчинені юридичними особами – не суб'єктами господарювання;
- у розмірі до 3% від доходу, отриманого від реалізації товарів, виконання робіт або надання послуг за той звітний рік, який передує тому, в якому накладається адміністративне стягнення. Якщо ж в зазначений період виторг був відсутнім, штраф стягується у розмірі п'яти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян — для юридичних осіб — суб'єктів господарювання.

Правопорушник, на якого накладено адміністративне стягнення, має погасити його у тридцяти денний термін з моменту його отримання. В іншому випадку стягується пеня. Вона становить 1% від загальної суми штрафу за кожен день прострочення.

Зокрема антимонопольні заходи не зовсім підходять для реагування на неефективність, що виникає внаслідок вступу багатьох фірм за наявності економії від масштабу та обсягу. Відповідно, лише на антимонопольну політику не можна покладатися, щоб реагувати на проблеми ефективності, що можуть виникнути на ринках із природними монопольними характеристиками. Натомість адміністративне регулювання цін, в'їзду та інших аспектів поведінки фірми широко застосовується як ефективні інструменти політики для вирішення реальних або потенційних проблем природної монополії.

2.3. Специфіка адміністративно-правового регулювання економічної діяльності.

Антимонопольне регулювання – є найважливішою складовою внутрішньої економічної політики країн з розвиненою ринковою (і не тільки) економікою. Тому держава регулює і розробляє антимонопольну політику.

Фактично, регулювання є державною діяльністю, спрямованою на реалізацію і встановлення правил ведення підприємницької діяльності на ринках товарів і послуг з метою захисту добросовісної конкуренції та забезпечення ефективності ринкових відносин.

На практиці державне регулювання конкурентних відносин в економіці передбачає розробку, ухвалення та застосування антимонопольного законодавства і формування системи органів, які контролюють його дотримання.

Однак в сучасних умовах активізація ролі держави повинна поєднуватися з процесами ринкової трансформації, а регулювання конкуренції необхідно розглядати як важливу складову державної економічної політики.

Світовий досвід доводить, що політика держави щодо регулювання конкуренції дуже впливає на соціально-економічний розвиток: продуктивність, ціни, прибуток, схильність до інновацій, економічне зростання, конкурентоспроможність господарюючих суб'єктів на світових ринках.

Як правило, антимонопольне законодавство спрямоване проти накопичення фірмами небезпечної для суспільства монопольної влади, адже монопольна влада – це можливість монополіста встановити на свій товар ціну, змінити його обсяг, який він готовий продати.

І ступінь монопольної влади окремого продавця має залежність від наявності близьких замінників його товару, а також від його частки в загальних продажах на ринку.

Основними принципами реалізації антимонопольної політики є:

- сприяння формуванню ринкових відносин на підставі розвитку конкуренції і підприємництва, контролю за процесами концентрації.
- попередження, припинення і обмеження монополістичної діяльності та недобросовісної конкуренції;
- принцип розумного підходу при застосуванні норм антимонопольного законодавства, які спрямовані на ефективне функціонування товарних ринків і конкуренції.

Категорію антимонопольного законодавства можна розуміти в широкому і у вузькому сенсі слова. Володіння монопольною владою зовсім не означає, що певна фірма повинна бути чистою монополією. У першому випадку воно спрямовується проти чистих монополій і великих олігополій, які мають надлишкову монопольною владою, і не запобігання «нечесних» дій, які порушують загальноприйняті норми ділового спілкування. Широке трактування антимонопольного законодавства спрямоване проти всіх форм накопичення монопольної влади, а також і дрібними фірмами, будь-яких форм монопольного поведінки.

У широкому розумінні антимонопольний контроль можна охарактеризувати визначеннями із словника іншомовних слів: «Антимонопольний (анти і монопольний) – спрямований проти виняткового права (монополії) в якій-небудь галузі діяльності установи, фірми тощо», тобто заходи, спрямовані на протидію монополії. Сама категорія «монополія» (від грец. *monopolia* – один, єдиний продаю) визначається як «особливе становище кого-небудь, яке надає переваги проти інших; виняткове право на виробництво, торгівлю тощо, що належить одній особі, групі осіб, державі» [23].

Отже, виходячи з представлених тлумачень, можна визначити, що це обмежувальні заходи щодо підвищення концентрації капіталу через різних суб'єктів у виробництві, торгівлі тощо [60].

Так, головним інструментом державної антимонопольної політики є державно-правовий механізм – антимонопольне законодавство і система органів законодавчої, судової та виконавчої влади. За допомогою антимонопольних законів держава виробляє правове і адміністративне регулювання діяльності монополій, створюючи при цьому умови для відтворення конкуренції.

Таке адміністративне регулювання конкуренції ґрунтується на протидію недобросовісної конкуренції, монополізацію економіки через видання законодавчих актів і контроль за їх дотриманням з боку держави.

Застосовуючи дані важелі, держава може впливати на інтенсивність конкуренції в різних секторах і сегментах ринку. Головна риса регулювання конкуренції – це стимулювання підприємницької активності господарств. Для цього практикують конкурсні умови в державній контрактній системі, застосовують податкові пільги і субсидії на розвиток пріоритетних напрямків виробництва, що мають особливе значення для підтримки нових фірм. Новоствореним фірмам надається не тільки матеріальна і фінансова підтримка, але також інформаційне та консультативне сприяння.

В основі адміністративно-правового регулювання лежить вплив на суспільні відносини комплексу юридичних засобів адміністративно-правового характеру. Серед них — галузь адміністративного права та її підгалузі, адміністративно-правові інститути, нормативні адміністративно-правові акти, первинні адміністративно-правові веління, метод і режими адміністративно-правового регулювання, індивідуальні адміністративно-правові акти, юридичні факти, адміністративні правовідносини, адміністративно-правові заходи захисту, заходи адміністративної та дисциплінарної юридичної відповідальності [16].

Здійснюючи регулювання ділових відносин, уряд, перш за все, виступає, як інструмент державної підтримки бізнесу, який сприяє через активізацію конкуренції розвитку ринкової економіки.

В силу публічно-правового порядку регулювання відносин в процесі здійснення економічної конкуренції антимонопольні органи у своїх діях не пов'язані із заявами суб'єктів господарювання чи органів державної влади, органів місцевого самоврядування та органів адміністративно-господарського управління та контролю. Справа про порушення законодавства про захист економічної конкуренції може бути порушена за власною ініціативою антимонопольних органів. У разі надходження від заявника клопотання про можливість настання негативних наслідків, пов'язаних із поданням заяви, та з метою захисту його інтересів, відповідно до ст. ч.1 ст.36 Закону України «Про захист економічної конкуренції» [47] розгляд справи розпочинається за власною ініціативою органів Антимонопольного комітету України. Останнє характеризує вертикальний тип відносин, в основі яких лежить обов'язок держави гарантувати захист добросовісної конкуренції відповідно до ст. 42 Конституції України [15]. Отже, в процесі захисту економічної конкуренції реалізуються не тільки функції держави, але й функціонує механізм позасудової форми захисту прав та охоронюваних законом інтересів учасників ринкового змагання [17].

Так, суб'єктам варто враховувати при підготовці заяви до АМКУ, що з огляду на положення конкурентного законодавства, для початку розгляду справи за ознаками порушення статті 4 Закону України «Про захист від недобросовісної конкуренції» [46] необхідно встановити наявність (у сукупності) наступних ознак порушення:

1. Підтверджений документально факт використання чужого позначення у господарській діяльності.
2. Доведена першість заявника у використанні позначення у господарському обігу та здобуття ним репутації на певному ринку.
3. Відсутність дозволу особи, яка має право на використання позначення та право забороняти використання позначення іншими особами.

4. Можливість змішування товарів і діяльності порушника з товарами і діяльністю заявника (тобто, здійснення господарської діяльності на одному чи суміжному ринку на території України).

Таким чином, сучасне антимонопольне регулювання з боку державних органів зводиться до трьох груп заходів.

Перша група заходів — це адміністративно-правовий вплив:

- заборона монополії в будь-якій галузі господарства;
- розпуск існуючих монополістичних об'єднань;
- розчленування монополій на ряд самостійних виробництв.

Друга група заходів - це адміністративно-економічний вплив, спрямоване на:

- переслідування державою торговців, які здійснюють цінову дискримінацію;
- переслідування торговців, які здійснюють фальсифікацію товарів шляхом використання реклами;
- заборона позаекономічного впливу на контрагентів шляхом змови для надання спільного впливу на зміну ринкової ситуації;

Третя група заходів — це економічний вплив, що проводиться державою:

- застосування різних прийомів ведення податкової політики, які змушують монополію призначати ціни на продукцію, що випускається, близькі до умов вільної конкуренції;
- заохочення випуску товарів-субститутів, тобто замінників. Різноманітність товарів особистого і продуктивного споживання знижує попит на товари монопольного виробництва;
- розширення ринку за рахунок встановлення міжнародних економічних зв'язків і збільшення імпорту.

Нині роль політики адміністративно-правового регулювання в господарській системі є надзвичайно великою і має усталені форми. Свої

функції держава реалізує шляхом адміністративно-правових норм, а ряд заходів сприяють покращенню управління національною економікою. Ефективність адміністративно-правових норм неможлива без використання заходів примусового характеру, які допоможуть здійснити обмеження у провадженні таких форм господарювання, які будуть небажані з економічної та соціальної точки зору, а також сприятимуть у подоланні монополізму, запобігатимуть криміналізації та деформації економіки [64].

Однією з найважливіших особливостей адміністративного регулювання природних монополій є «присутність» в них держави. Але це не означає автоматично достатності ресурсів для їх вдосконалення та технологічного розвитку. Очевидно, слід погодитися з думкою більшості економістів і фахівців-практиків даної області про те, що слід продовжувати роботу з пошуку механізму залучення капіталу не державного і не монопольного походження для інвестицій.

2.4. Антимонопольний комітет України: правовий статус, структура та компетенція.

Антимонопольний комітет України як суб'єкт адміністративно-господарської відповідальності та орган регулювання конкурентних відносин відіграє важливу роль у становленні конкурентної політики України.

Він є спеціальним державним органом, основним завданням якого є реалізація цієї державної конкурентної політики.

Сьогодні взаємовідносини Антимонопольного комітету України з суб'єктами господарювання, з правоохоронними органами відіграють визначальну роль у реалізації конкурентних відносин, оскільки саме на основі розробки відповідних механізмів застосування законодавства про захист конкуренції, здійснює захист і відновлення порушених прав

учасників ринку та споживачів, запобігає подальшим порушенням, пов'язаним з обмеженням конкуренції, шляхом застосування та поєднання своїх функцій, зокрема контролюючої та каральної, а також застосуванням адміністративно-господарських санкцій у разі порушення законодавства про захист економічної конкуренції та антимонопольного законодавства. [60].

Діяльність АМК України з метою забезпечення державного захисту конкуренції у сфері підприємницької діяльності та у сфері державних закупівель, втілення норм Конституції України здійснюється виключно в правовій формі.

Це відповідає правовій доктрині щодо основ діяльності державних органів – "повинні діяти так, як прямо передбачена законом".

Особливості спеціального статусу Антимонопольного комітету України обумовлюються його завданнями та повноваженнями, в тому числі роллю у формуванні антимонопольно-конкурентної політики та визначаються законодавством і полягають, зокрема, в особливому порядку призначення та звільнення Голови АМК України, його заступників, державних уповноважених, голів територіальних відділень Комітету, у спеціальних процесуальних засадах діяльності АМК України, наданні соціальних гарантій, охороні особистих і майнових прав працівників АМКУ на рівні з працівниками правоохоронних органів, в умовах оплати праці [10, с. 225].

Функціями АМК України є основні напрями його діяльності, що характеризуються однорідністю та цільовою направленістю. АМК України, реалізує свої повноваження у двох основних напрямках: внутрішньому та зовнішньому.

Внутрішній (або внутрішньо-організаційний) напрям: організація, координація, планування, забезпечення, облік та контроль.

Зовнішня діяльність Антимонопольного комітету при порівнянні із внутрішньою є вагомішою, для її забезпечення реалізується більший обсяг

повноважень і є основною. Зовнішні функції: нормотворча, управлінська, контрольна, правоохоронна, інформаційна.

Основним завданням Антимонопольного комітету України є участь у формуванні та реалізації конкурентної політики в частині:

- здійснення державного контролю за дотриманням законодавства про захист економічної конкуренції на засадах рівності суб'єктів господарювання перед законом та пріоритету прав споживачів, запобігання, виявлення і припинення порушень законодавства про захист економічної конкуренції;
- контролю за концентрацією, узгодженими діями суб'єктів господарювання та регулюванням цін (тарифів) на товари, що виробляються (реалізуються) суб'єктами природних монополій;
- сприяння розвитку добросовісної конкуренції;
- методичного забезпечення застосування законодавства про захист економічної конкуренції;
- контроль щодо створення конкурентного середовища та захисту конкуренції у сфері державних закупівель [28].

У сфері здійснення контролю за дотриманням законодавства про захист економічної конкуренції Антимонопольний комітет України має такі повноваження [37]:

- розглядати заяви і справи про порушення законодавства про захист економічної конкуренції та проводити розслідування за цими заявами і справами;
- приймати передбачені законодавством про захист економічної конкуренції розпорядження та рішення за заявами і справами, перевіряти та переглядати рішення у справах, надавати висновки щодо кваліфікації дій відповідно до законодавства про захист економічної конкуренції;
- розглядати справи про адміністративні правопорушення, приймати постанови та перевіряти їх законність та обґрунтованість;

- перевіряти суб'єкти господарювання, об'єднання, органи влади, органи місцевого самоврядування, органи адміністративно-господарського управління та контролю щодо дотримання ними вимог законодавства про захист економічної конкуренції та під час проведення розслідувань за заявами і справами про порушення законодавства про захист економічної конкуренції;
- при розгляді заяв і справ про порушення законодавства про захист економічної конкуренції, проведенні перевірки та в інших передбачених законом випадках, вимагати інформацію (в тому числі з обмеженим доступом) від суб'єктів господарювання, об'єднань, органів влади, органів місцевого самоврядування, органів адміністративно-господарського управління та контролю, їх посадових осіб і працівників, інших фізичних та юридичних осіб;
- призначати експертизу та експерта з числа осіб, які володіють необхідними знаннями для надання експертного висновку;
- у випадках та порядку, передбачених законом, проводити огляд службових приміщень та транспортних засобів суб'єктів господарювання-юридичних осіб, вилучати або накладати арешт на предмети, документи чи інші носії інформації, які можуть бути доказами або джерелом доказів у справі незалежно від їх місцезнаходження;
- у разі перешкоджання працівникам Антимонопольного комітету України у виконанні ними повноважень, передбачених пунктами 4, 5 і 7 цієї частини, залучати працівників органів внутрішніх справ для застосування заходів, передбачених законом, для подолання перешкод;
- залучати працівників органів внутрішніх справ, митних та інших правоохоронних органів для забезпечення проведення розгляду справи про порушення законодавства про захист економічної конкуренції, зокрема в разі проведення розслідування;

- залучати до проведення перевірок спеціалістів органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій за погодженням з їх керівниками, депутатів місцевих рад за їх згодою;
- проводити дослідження ринку, визначати межі товарного ринку, а також становище, в тому числі монопольне (домінуюче), суб'єктів господарювання на цьому ринку та приймати відповідні рішення (розпорядження);
- визначати наявність або відсутність контролю між суб'єктами господарювання або їх частинами та склад групи суб'єктів господарювання, що є єдиним суб'єктом господарювання;
- вносити до органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування обов'язкові для розгляду подання щодо анулювання ліцензій, припинення операцій, пов'язаних із зовнішньоекономічною діяльністю суб'єктів господарювання, у разі порушення ними законодавства про захист економічної конкуренції;
- надавати обов'язкові для розгляду рекомендації органам влади, органам місцевого самоврядування, органам адміністративно-господарського управління та контролю, суб'єктам господарювання, об'єднанням щодо припинення дій або бездіяльності, які містять ознаки порушень законодавства про захист економічної конкуренції, та усунення причин виникнення цих порушень і умов, що їм сприяють;
- звертатися до суду з позовами, заявами і скаргами у зв'язку із застосуванням законодавства про захист економічної конкуренції, а також із запитами щодо надання інформації про судові справи, що розглядаються цими судами відповідно до законодавства про захист економічної конкуренції;
- звертатись та одержувати від компетентних органів інших держав необхідну інформацію для здійснення своїх повноважень;

- надавати компетентним органам інших держав інформацію у випадках та порядку, передбачених законом;
- здійснювати повноваження, передбачені Законом України «Про публічні закупівлі» [51].

У сфері здійснення контролю за узгодженими діями, концентрацією Антимонопольний комітет України має такі повноваження:

- розглядати заяви і справи про надання дозволу, надання висновків, попередніх висновків стосовно узгоджених дій, концентрації, проводити дослідження за цими заявами і справами;
- приймати передбачені законодавством про захист економічної конкуренції розпорядження та рішення за заявами і справами про надання дозволу на узгоджені дії, концентрацію, надавати висновки, попередні висновки стосовно узгоджених дій, концентрації, висновки щодо кваліфікації дій відповідно до законодавства про захист економічної конкуренції;
- переглядати, перевіряти рішення, прийняті органами Антимонопольного комітету України в межах компетенції;
- дозволяти або забороняти узгоджені дії, концентрацію;
- при розгляді заяв і справ про порушення законодавства про захист економічної конкуренції, проведенні перевірки та в інших передбачених законом випадках, вимагати інформацію (в тому числі з обмеженим доступом) від суб'єктів господарювання, об'єднань, органів влади, органів місцевого самоврядування, органів адміністративно-господарського управління та контролю, їх посадових осіб і працівників, інших фізичних та юридичних осіб;
- здійснювати повноваження, передбачені пунктами 6, 11, 12, 15 і 16 частини першої цієї статті;
- здійснювати інші повноваження, передбачені законодавством про захист економічної конкуренції.

У сфері формування та реалізації конкурентної політики, сприяння розвитку конкуренції, нормативного і методичного забезпечення діяльності Антимонопольного комітету України та застосування законодавства про захист економічної конкуренції Антимонопольний комітет України має такі повноваження [37]:

- вимагати від суб'єктів господарювання, об'єднань, органів влади, органів місцевого самоврядування, органів адміністративно-господарського управління та контролю, їх посадових осіб інформацію, у тому числі з обмеженим доступом, необхідну для дослідження ринків, а також інформацію про реалізацію конкурентної політики;
- узагальнювати та аналізувати інформацію про реалізацію актів законодавства про захист економічної конкуренції щодо пріоритетів і напрямів конкурентної політики;
- брати участь у розробленні та вносити в установленому порядку Президенту України та Кабінету Міністрів України пропозиції щодо законів та інших нормативно-правових актів, які регулюють питання розвитку конкуренції, конкурентної політики та демонополізації економіки, погоджувати проекти нормативно-правових актів Президента України, Кабінету Міністрів України, центральних і місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, органів адміністративно-господарського управління та контролю, що можуть вплинути на конкуренцію;
- здійснювати повноваження, передбачені пунктами 6, 11, 12 і 15 частини першої цієї статті;
- надавати обов'язкові для розгляду рекомендації та вносити до органів державної влади, органів місцевого самоврядування, установ, організацій, суб'єктів господарювання, об'єднань пропозиції щодо здійснення заходів, спрямованих на обмеження монополізму, розвиток підприємництва і конкуренції, запобігання порушенням законодавства про

захист економічної конкуренції, а також щодо припинення дій або бездіяльності, які можуть мати негативний вплив на конкуренцію;

- взаємодіяти з органами державної влади, органами місцевого самоврядування, органами адміністративно-господарського управління та контролю, підприємствами, установами та організаціями з питань розвитку, підтримки, захисту економічної конкуренції та демонополізації економіки;

- узагальнювати практику застосування законодавства про захист економічної конкуренції, вносити до відповідних органів державної влади пропозиції щодо його удосконалення;

- розробляти та організовувати здійснення заходів, спрямованих на запобігання порушенням законодавства про захист економічної конкуренції;

- брати участь у розробленні та внесенні Президенту України та Кабінету Міністрів України пропозицій щодо проектів нормативно-правових актів з питань конкурентної політики, розвитку і захисту конкуренції та демонополізації економіки;

- розробляти та затверджувати разом з іншими заінтересованими органами державної влади міжвідомчі нормативно-правові акти з питань розвитку і захисту економічної конкуренції та демонополізації економіки;

- приймати власні нормативно-правові акти у формі розпоряджень з питань, що належать до його компетенції, зокрема щодо контролю за узгодженими діями, концентрацією, підвідомчості та розгляду заяв і справ про узгоджені дії, концентрацію, порушення законодавства про захист економічної конкуренції, організації діяльності органів Антимонопольного комітету України;

- здійснювати офіційне тлумачення власних нормативно-правових актів;

- надавати рекомендаційні роз'яснення з питань застосування законодавства про захист економічної конкуренції;
- вносити пропозиції Президенту України, Кабінету Міністрів України, Національному банку України, приписи органам влади, органам місцевого самоврядування щодо зміни прийнятих ними нормативно-правових актів, які не відповідають законодавству про захист економічної конкуренції або внаслідок неоднозначного розуміння яких створюються перешкоди для розвитку конкуренції;
- утворювати адміністративні колегії Антимонопольного комітету України;
- утворювати територіальні відділення та дорадчі органи Антимонопольного комітету України;
- брати участь у розробленні та реалізації міжнародних проектів і програм, а також здійснювати співробітництво з міжнародними організаціями, державними органами і неурядовими організаціями інших держав з питань, що належать до компетенції Антимонопольного комітету України;
- видавати свої друковані органи, офіційні видання (збірники) актів законодавства про захист економічної конкуренції, вести електронну сторінку в мережі Інтернет [28].

Таким чином, Антимонопольний комітет має широкі повноваження з контролю над дотриманням правил конкуренції всіма суб'єктами господарювання та органами державної влади, розробляє та запроваджує методи захисту конкуренції, контролює механізми регулювання цін (тарифів) на товари та послуги суб'єктів природних монополій.

Антимонопольний комітет забезпечує розвиток конкурентних відносин в Україні, що і визначають специфічні особливості його діяльності. Саме існування та діяльність Антимонопольного комітету є

одним із регулюючих механізмів для підприємств у здійсненні їх господарської діяльності.

Висновки до розділу 2.

У сукупності монополістичної діяльності та недобросовісної конкуренції до інших дій, спрямованих на обмеження конкуренції, відносять антиконкурентну практику державних органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, інших наділених функціями або прав зазначених органів влади органів або організацій.

Законодавчо закріплені такі ознаки обмеження конкуренції як скорочення господарюючих суб'єктів, що не входять в одну групу осіб на товарному ринку, зростання або зниження ціни товару, не пов'язаного з відповідними змінами інших загальних умов обігу товару на товарному ринку, відмова господарюючих суб'єктів, що не входять в одну групу осіб, від самостійних дій на товарному ринку, визначення загальних умов обігу товару на товарному ринку угодою між господарюючими суб'єктами або відповідно до обов'язкових для виконання ними вказівок іншої особи або в результаті узгодження господарюючими суб'єктами, що не входять в одну групу осіб, своїх дій на товарному ринку, а також інші обставини, що створюють можливість для господарюючого суб'єкта або декількох господарюючих суб'єктів в односторонньому порядку впливати на загальні умови обігу товару на товарному ринку.

Одним з основних напрямків здійснення державної антимонопольної політики є проведення державного антимонопольного контролю за економічною концентрацією на товарних і фінансових ринках, який включає попередній антимонопольний контроль, об'єктами якого є дії, пов'язані з визначенням корпоративної політики господарюючого суб'єкта, фінансової організації, зміна складу учасників господарюючих суб'єктів, зміна статутного капіталу фінансової організації, обрання фізичних осіб до органів управління, поради директорів, а також операцій, що здійснюються на товарних і фінансових ринках.

Розділ 3. Практичний аналіз регулювання обмеження монополізму та недобросовісної конкуренції в Україні

3.1. Актуальні проблеми монополізму в господарській діяльності.

Із часу здобуття Україною незалежності, у тому числі економічної, набула актуальності проблема поширення монополізму в різних сферах господарської діяльності, адже монопольне становище завжди було, є і буде бажаним для кожного суб'єкта господарювання з погляду досягнення певного економічного результату. Тому перед державою постало нелегке завдання — забезпечити адекватну політику з правового регулювання природних та штучних монополій, а також належний захист чесної конкуренції [2].

На сучасному етапу розвитку господарської системи, з характерними для нього суперечностями в розвитку природних монополій, наявний вплив макроекономічних диспропорцій. Внаслідок цього природні монополії зловживають власним домінуючим становищем на ринку і в ряді випадків знижують ефективність розвитку господарської системи, протидіючи розвитку конкуренції.

Наявне протиріччя між плановим і ринковим підходом в діяльності природних монополій набуває особливого значення в умовах інноваційного розвитку. Так, природні монополії отримують ринкові переваги від використання інноваційних продуктів і технологій, що дозволяють їм отримувати надприбутки за рахунок здійснюваного на ринок тиску. У той же час, вони можуть стримувати інноваційний процес в тому випадку, якщо він дає якусь загрозу для отримання надприбутків. Це вже обумовлює необхідність постійного контролю з боку держави на основі планового регулювання, або навіть прямого адміністративного тиску.

Також потребує вирішення питання узагальнення правових підходів до визначення статусу монополіста, бо відповідно до критеріїв визначення монопольного становища суб'єкта господарювання на ринку товарів та послуг, суб'єкт господарювання посідає монопольне (домінуюче) становище на ринку товару, якщо:

- 1) на цьому ринку в нього немає жодного конкурента;
- 2) не зазнає значної конкуренції внаслідок обмеженості можливостей доступу інших суб'єктів господарювання щодо закупівлі сировини, матеріалів та збуту товарів, наявності бар'єрів для доступу на ринок інших суб'єктів господарювання, наявності пільг чи інших обставин [2].

Водночас слід зауважити, що сам статус монополіста не є правопорушенням і не тягне за собою наслідків застосування до суб'єкта господарювання будь-яких санкцій, адже для притягнення монополіста до відповідальності необхідно довести наявність з його боку факту вчинення дій або бездіяльності, що призвели або можуть призвести до обмеження конкуренції. Тобто завдання закону в цій сфері — не переслідування суб'єктів господарювання — монополістів, а встановлення такого правопорядку, який забороняє зловживання своїм монопольним становищем.

В силу неоднозначності впливу природних монополій на ефективність господарської системи теоретичне обґрунтування економічного та інституційного регулювання природних монополій має враховувати вибірковість впливу на процеси монополізації. Отже, метою економіко-інституційного регулювання природних монополій має стати не знищення монопольних відносин, а коригування поведінки монополістів, що веде до стримування можливих негативних наслідків і впровадження інновацій, які забезпечуватимуть перехід до економічного зростання.

Межі природних монополій поширюються практично на весь національний ринок, в силу чого географічний фактор тут чітко відповідає критерію природності, і поза даної території конкуренція стає

неможливою. У той же час, технологічні монополії, які діють на регіональному та місцевому рівні, часто формують свою діяльність, виходячи з наявних географічних бар'єрів, що не дозволяють проникати конкуренції. У таких випадках місцевий ринок стає найбільш релевантним і кращим.

Разом з тим, і в тому, і в іншому випадку географічний фактор не є вичерпним для природного збереження монополії в існуючих кордонах регіону. Це дозволяє зробити висновок, що існує висока ступінь схожості між природними і технологічними природними монополіями, тому що конкуренція стає неефективною, або навіть неможливою, саме в силу технологічних особливостей розробки.

Однак географічний чинник, який діє в тісному взаємозв'язку з технологічним, робить істотний вплив на витрати виробництва, виходячи з важливості подолання просторових бар'єрів, що формує основу для виникнення технологічних природних монополій. Це підкреслює важливість врахування національних умов, що визначають функціонування тієї чи іншої галузі.

З огляду на можливості використання різних моделей, слід відзначити, що формам і методам державного впливу на природні монополії притаманні відмінності, які визначаються етапом реформування всієї економічної системи. Так, якщо при переході від планово-адміністративної системи до ринкової на першому плані були такі реформаторські прийоми, як приватизація, дезінтеграція і демонополізація, то на етапі розвитку конкуренції стали переважати цінові та нецінові методи прямого і непрямого державного регулювання і створення сприятливого конкурентного середовища.

До того ж, в процесі реформування комбінуються і переплітаються економічні інтереси наступних господарюючих суб'єктів:

1. Держави, яка повинна діяти в інтересах всього суспільства;

2. Природних монополій, яким властива як безпосередньо природно-монопольна інфраструктура, так і види діяльності, які потенційно передбачають конкуренцію;

3. Незалежних виробників, що використовують інфраструктуру природних монополій для реалізації власних товарів і послуг;

4. Широкого кола споживачів благ, пропонованих монополіями.

Зазначені економічні інтереси є визначальними при виборі методів регулювання в сфері функціонування природних монополій. Крім того, практика регулювання передбачає врахування таких факторів, як:

- масштаби національної економіки і частка в ній продукції природних монополій;
- пріоритет в господарській системі державного регулювання або конкурентних механізмів;
- наявність державної власності і ступінь її розвитку;
- кількісні показники підприємств, що утворюють природні монополії;
- географічні та кліматичні чинники тощо.

Виходячи з суперечливості існуючих організаційно-економічних умов, можна стверджувати, що сьогодні не існує єдиного, універсального вирішення проблеми реформування природних монополій. Сьогодні природна монополія може перебувати в одному з трьох станів: приватної нерегульованої монополії, приватної регульованої монополії і безпосередньої господарської діяльності держави [20].

Зловживання монополістичних утворень ведуть до загострення соціально-економічних проблем суспільства в цілому. Найчастіше монополістична поведінка природних монополій є бар'єром для розвитку конкуренції на інших товарних ринках, стримуючим фактором для економічного зростання підприємств, залежних від їх діяльності, а

відповідно, тягнуть за собою значний дисбаланс інтересів в національному господарстві.

Так як продукція природних монополій має високу соціальну значимість, то від того, наскільки ефективно держава регулює дані галузі, залежить функціонування економіки в цілому. Аналіз основних методів державного регулювання природних монополій показав, що універсального методу немає, кожен має свої переваги і недоліки. Вибір того чи іншого методу залежить від цілого ряду чинників, головними з яких є: рівень соціально-економічного розвитку країни і ті цілі, які ставить перед собою суспільство, регулюючи природну монополію.

Зокрема, сучасні процеси глобалізації та інтеграції пов'язані насамперед із тим, що чим більше підприємство, тим більше воно має можливостей поліпшити виробництво, ввести нову техніку, здійснити технологічні удосконалення і таким шляхом знизити витрати виробництва товарів. Завоювання підприємцями монопольного становища на ринку може відбуватись різними шляхами, що по-різному впливатиме на стан конкуренції на ринку, яка в економіці виконує низку функцій, найважливіші з яких – визначення ринкової вартості товарів, зведення конкретної праці до суспільно необхідної, здійснення тиску на нерентабельні виробництва. Конкуренція — це суперництво між учасниками ринку, і у цій боротьбі великі підприємства мають вирішальні переваги перед дрібними. Для будь-якого суб'єкта господарювання характерним є прагнення до монополії, до витіснення конкурента з ринку, до розширення сфери своєї діяльності. Головні проблеми, які доводиться вирішувати країнам під час переходу до ринкової економіки, — це створення необхідних умов для значного зниження ступеня монополізації ринку, адже концентрація виробництва, що досягла відомого рівня розвитку, неминуче породжує монополії. Завдання держави і, зокрема, антимонопольних органів полягає в тому, щоб ввести конкуренцію в цивілізовані рамки, припинити небезпечні для суспільства прояви

монополізму, унеможливити недобросовісні методи конкурентної боротьби, визначити ті сфери, де необхідно державне регулювання. Одним з основних способів досягнення монопольного становища є економічна концентрація суб'єктів господарювання [20].

У порівнянні з іншими державами, що мають системи захисту конкуренції, Україна почала процес прийняття конкурентного законодавства та формування органів його імплементації у дуже складних початкових умовах. Економічні та політичні обставини в Україні та інших республіках колишнього Радянського Союзу були особливо жорсткими. Можна сказати, що Україна та інші найстаріші колишні республіки СРСР мали найменші перспективи успішного переходу до нового режиму серед всіх країн, які займалися створенням систем захисту конкуренції у період з 1990 р. і до цього часу [55].

Загальна відсутність посередницьких чи проміжних ринків обумовила надзвичайно високі рівні вертикальної інтеграції та формування конгломератів підприємств. Оскільки підприємства не могли отримувати необхідні складові та сировину на проміжних ринках, вони створювали широкий спектр функцій та підрозділів всередині власної структури. У результаті сформувалися величезні підприємства, структуру та активи яких було важко оптимізувати. Ліквідація державних підприємств мала б такі величезні негативні наслідки соціального та бюджетного характеру, що уряд вважав за необхідне підтримувати їх існування за допомогою субсидій чи створення бар'єрів для вступу на ринок нових гравців, які могли б підірвати позицію цих державних підприємств [55].

Практика показує, що в умовах економічної нестабільності і неврегульованості ринкових відносин зловживання господарюючих суб'єктів, що домінують на регіональних ринках, ведуть до загострення соціально-економічних проблем підприємств-споживачів і населення. Монополістична поведінка підприємств — суб'єктів природних регіональних монополій є бар'єром для розвитку конкуренції на інших

товарних ринках, стримуючим фактором для економічного зростання підприємств, залежних від суб'єктів природних монополій. У зв'язку з цим завдання попередження, обмеження і припинення монополістичної діяльності, а також здійснення окремих видів державного контролю продовжує залишатися одним з головних напрямків діяльності Державного комітету з антимонопольної політики, основою реалізації національно-державних інтересів в даній сфері.

В Україні досить розповсюджені дії, спрямовані на централізований розподіл товару, а також поділ ринків між суб'єктами господарювання за територіальним принципом, асортиментом товарів, обсягом їх реалізації або закупівель, за колом споживачів чи продавців, – шість порушень або 1,3% загальної кількості порушень даної категорії. Основними ринками, на яких виявлено і припинено зазначені порушення, були:

- ринки агропромислового комплексу (39,8% порушень);
- ринки автотранспорту (9,6%);
- ринки страхових та інших фінансових послуг;
- ринки поставок природного газу підприємствам комунального господарства, населенню та бюджетним організаціям;
- ринки кабельного телебачення;
- ринки вивезення твердих побутових відходів тощо [11].

Значення конкурентних відносин у формуванні ринкової економіки, в основу якої покладено конкурентне середовище та конкуренція загалом, є вирішальним. Тож створення Антимонопольного комітету України, завданням якого є здійснення державного контролю за дотриманням законодавства про захист економічної конкуренції на засадах рівності суб'єктів господарювання перед законом та пріоритету прав споживачів, запобігання, виявлення і припинення порушень законодавства про захист економічної конкуренції тощо, є важливим кроком у розвитку України як в економічному, так і в соціальному плані. Українське законодавство, що

регулює економічну конкуренцію, зароджувалося насамперед як антимонопольне законодавство, і це є важливим кроком, адже економічна боротьба, суперництво між відокремленими виробниками продукції, робіт, послуг щодо задоволення своїх інтересів, пов'язаних із продажем цієї продукції, виконаних робіт, наданням послуг одним і тим самим споживачам рухає український ринок у потрібному напрямі.

Разом із тим в Україні спостерігається низька конкурентна культура, коли її високий рівень забезпечує поведінка споживачів, які активно шукають кращу продукцію та виробників, удосконалюють свою діяльність, працюють чесно, керуючись етичними нормами. При цьому гострою постає проблема інформатизації конкуренції. Виникає втрата мотивації до ефективної діяльності, нераціональності використання ресурсів, недовіри окремих державних заходів, неефективність ведення бізнесу. Зміни, які відбуваються в економіці, зараз вимагають стратегічного бачення у конкурентній боротьбі. Тому, щоб процвітати у сучасних умовах, фірми повинні обирати певну стратегію, яка може бути як наступальною, так і оборонною, короткостроковою — для миттєвої реакції на ситуацію, та довгостроковою — від якої залежить майбутня позиція і можливості фірми на ринку [12].

Також спостерігається нерівність умов конкуренції, яка пов'язана з неоднаковим режимом оподаткування, субсидіями і привілеями з боку держави чи місцевої влади, пільговим доступом до земельних ділянок, інфраструктури, проблеми із залученням фінансових ресурсів, вибіркового контролю з боку регулюючих та перевіряючих органів. Підприємці фактично відсторонені від впливу на економічну політику держави і, не маючи нормативно-правових інструментів вирішення накопичених проблем, змушені застосовувати антиконкурентні дії, «проникати» у владні структури реалізуючи свої корпоративні інтереси. Все це сприяє поширенню тіньових, корупційно-кримінальних псевдоринкових відносин

та призводить до зниження ефективності конкуренції, відсутності конкурентних передумов та можливостей для економічного розвитку [12].

Тобто, перехід до конкурентного ринкового середовища не вирішив основного завдання — підвищення життєвого рівня населення країни. Головна причина — незавершеність реформ, що виразилась у закритості та «непрозорості» двох головних взаємопов'язаних систем в конкурентному середовищі: держави та бізнесу. Держава повинна чітко і ясно сформулювати базові параметри конкурентного середовища (основні індикатори податкової, кредитної, грошової, митної, закупівельної, трудової, інноваційної, інвестиційної політики) та забезпечити їх стабільність. У свою чергу, бізнес повинен відкрити свої реальні грошові потоки, вийти з тіньової економіки, щоб не спотворювати уявлення про можливі підвищення конкурентоспроможності підприємств у ринковому середовищі.

Досвід роботи Антимонопольного комітету України показує, що в його роботі виникає немало проблем. Особливо велике навантаження припадає на Міжвідомчу комісію демонополізації економіки, оскільки вона вирішує проблеми переборення адміністративних перепон вступу до ринку [22].

У фокусі діяльності комітету залишались найбільш значущі для економічного життя та добробуту споживачів і комфорту ведення бізнесу ринки: енергетика, паливо, скраплений та природний газ, теплопостачання та вивезення побутових відходів, лікарські засоби, курятина, тютюнові вироби, азотні мінеральні добрива, телекомунікації, транспорт, адміністративні та фінансові ринки.

Так, згідно річного звіту Антимонопольного комітету за 2019 рік розмір накладених штрафів склав 8,7 млрд грн. Найбільший штраф було застосовано в рішенні про вертикальні узгоджені дії виробників сигарет та тютюнового дистриб'ютора «Тедіс» у розмірі 6,5 млрд грн. Також більше

400 млн грн. штрафів накладено Тимчасовою адміністративною колегією АМКУ у справах, які відображають регіональну проблематику [57].

Припинено 2 071 порушення конкурентного законодавства. Майже 40 % з них становили антиконкурентні узгоджені дії – останніми роками Комітет виявляє значну кількість порушень у вигляді змов при проведенні публічних закупівель. Загальна вартість закупівель, на яких було виявлено змови становить більше 10 млрд грн. Також:

- припинено 168 порушень, пов’язаних із проявами недобросовісної конкуренції;
- опрацьовано понад 500 заяв про надання дозволів на концентрацію та узгоджені дії;
- отримано 605 повідомлень щодо державної допомоги, ухвалено 324 рішення по суті, з яких у 12 рішеннях (загалом на більше ніж 741 млн грн.) державну допомогу визнано недопустимою для конкуренції, у тому числі у 6 рішеннях (загалом на більше ніж 155 млн грн) є вимога повернути таку допомогу до бюджету;
- у сфері оскарження публічних закупівель триває тенденція до зростання кількості скарг: у 2019 році до АМКУ надійшло 11 147 скарг, що на 43 % більше ніж за попередній рік [57].

3.2. Напрямки вдосконалення вітчизняного законодавства щодо забезпечення економічної конкуренції.

Основним методом запобігання зловживанням монопольним/панівним становищем, який використовують у світовій практиці й вітчизняному законодавстві, є контроль економічної концентрації суб’єктів господарювання, який поділяють на попередній, поточний і наступний. Найбільш ефективним є попередній контроль концентрації суб’єктів господарювання. Основною метою такого контролю є запобігання виникненню на ринку умов для зловживання суб’єктами

господарювання своїм монопольним/панівним становищем, а також припинення таких зловживань. Зрозуміло, що одним із найефективніших способів розвитку компанії є стратегія концентрації. Значення такої стратегії полягає в ефекті перевищення вартості з'єднаних компаній над їхньою вартістю за окремими компаніями. У зв'язку з цим дуже важливим є недопущення виникнення або посилення монопольного/ панівного становища суб'єктів господарювання на ринку, якщо це може призвести до обмеження або усунення конкуренції [20].

У зв'язку з цим основними економічними цілями антимонопольної політики служать дії, які спрямовані на оптимізацію ринкової структури, нейтралізацію монополістичної влади та різних методів її прояву, коригування невігідних для суспільства економічних результатів для вирішення 2 завдань: підвищення якості життя та забезпечення конкурентоспроможності економіки.

Для досягнення цих цілей необхідно:

- забезпечення єдності економічного простору країни;
- забезпечення «прозорості» процесів, які пов'язані зі створенням, приєднанням і злиттям комерційних фірм, придбанням великих пакетів акцій, основних виробничих засобів і нематеріальних активів, і прав, що дають можливість визначити умови діяльності компаній, які домінують на ринку;
- зниження бар'єрів входу на товарні ринки;
- впорядкування надання державної допомоги;
- активізація роботи по припиненню і профілактиці недобросовісної конкуренції на товарних ринках;
- проведення заходів щодо підтримки підприємництва та демонополізації високомонополізованих ринків;
- пропаганда вимог і норм антимонопольного законодавства, розробка заходів, які спрямовані на захист конкуренції;

– організація антимонопольного контролю за поведінкою суб'єктів природних монополій.

Основною метою антимонопольного законодавства має бути забезпечення конкуренції в цілому та протидія монополюючим тенденціям та контроль над ринковою структурою; – це така мета законодавства, що захищає від недобросовісної конкуренції. Важливим моментом у цій справі є те, що без відповідного регуляторного впливу антимонопольного законодавства неможливо забезпечити існування та розвиток добросовісної конкуренції. Хоча деякі дослідники вказують на необхідність чіткого розмежування недобросовісної конкуренції та монополюючої практики, сьогодні неможливо провести чітке розмежування між цими двома інститутами конкурентного законодавства. Тобто, більш-менш чітке розмежування двох найважливіших інститутів конкурентного законодавства може серйозно підірвати головну мету правового регулювання конкуренції - створення умов для розвитку добросовісної та справедливої конкуренції, яка повинна стати основою для економічного відновлення України [3].

Для подолання існуючих тут бар'єрів і загроз можуть вживатись заходи впливу, які передбачають:

- а) швидку лібералізацію;
- б) лібералізацію зовнішньоекономічних зв'язків зі збереженням державного регулювання та державної підтримки підприємств;
- в) цілеспрямоване створення конкурентного середовища з використанням адміністративних і економічних методів.

Для підвищення ефективності як попереднього, так і наступного контролю важливу роль відіграє необхідність подання природними монополіями органам регулювання поточних звітів про свою діяльність і проектів планів капіталовкладень. Певні особливості мають договірні цивільно-правові відносини в сфері природних монополій та державний вплив на них, що включає і контроль, і методи регулювання.

На практиці при впровадженні методів державного регулювання і контролю діяльності природних монополій формується реєстр таких суб'єктів. Для включених в нього суб'єктів природних монополій приймаються обов'язкові рішення щодо введення регулювання і застосування його конкретних методів, передбачених законодавством. Визначальним при цьому буде рішення про застосування методів регулювання, на основі якого вводиться механізм контролю.

В силу того, що суб'єктом природної монополії, як правило, не тільки виробляються монопольні товари, але і здійснюються інші види господарської діяльності, реєстр повинен містити вичерпну інформацію щодо конкретного виду господарської діяльності, яка підлягає державному регулюванню і контролю. Рішення такого роду повинні прийматися, виходячи з результатів аналізу діяльності кожного конкретного суб'єкта природної монополії, з урахуванням пріоритетності стимулювання і адекватного використання методів регулювання.

Зокрема регуляторна діяльність Антимонопольного комітету України відображається і здійснюється у вигляді таких нормативно-правових актів:

- Наказ № 134-ОД від 06.11.2020 Про затвердження Змін до Плану діяльності Антимонопольного комітету України з розробки проектів регуляторних актів на 2020 рік [41];
- Наказ № 85-ОД від 10.08.2020 Про внесення змін до Плану-графіка здійснення заходів із відстеження результативності регуляторних актів Антимонопольного комітету України на 2020 рік [38];
- Наказ № 25-ОД від 22.04.2020 Про затвердження Плану-графіка здійснення заходів із відстеження результативності регуляторних актів Антимонопольного комітету України на 2020 рік [45];
- Затверджені наказом № 10-ОД від 28.02.2020 Зміни до Плану діяльності Антимонопольного комітету України з розробки проектів регуляторних актів на 2020 рік [42];

- Наказ № 117-ОД від 13.12.2019 Про затвердження Плану діяльності АМКУ з розробки проектів регуляторних актів на 2020 рік [43];
- План діяльності АМКУ з розробки проектів регуляторних актів на 2020 рік [32];

Зокрема, ці та інші акти можуть розглядатися як результат реалізації Загальнодержавної програми розвитку конкуренції. Загальнодержавну програму розвитку конкуренції в Україні на період 2014-2024 рр. можна охарактеризувати за допомогою чотирьох основних елементів [55]:

1. Спрямованість:
 - створення ефективного конкурентного середовища;
 - забезпечення умов для ефективного функціонування ринків;
 - удосконалення антимонопольного регулювання;
 - підвищення дієвості захисту конкуренції.
2. Передбачені заходи:
 - для ринків з конкурентною структурою, але за відсутності на них значної конкуренції – створення передумов виникнення і розвитку ефективного конкурентного середовища;
 - для ринків з конкурентною структурою і ознаками значної конкуренції – удосконалення державної політики захисту конкуренції, у тому числі подальшу гармонізацію законодавства про захист конкуренції із законодавством ЄС;
 - для ринків, які на сьогодні не мають конкурентної структури – підвищення ефективності державного регулювання цих ринків.
3. Миттєві настанови:
 - створення системи моніторингу стану і тенденцій розвитку конкуренції на ринках;
 - запровадження практики періодичних доповідей про стан конкуренції на товарних ринках;

- формування в українському суспільстві одно значного сприйняття конкуренції як суспільної цінності;

- забезпечення активної участі інститутів громадянського суспільства в захисті і розвитку добросовісної конкуренції.

4. Очікувані результати:

- зниження рівня монополізації товарних ринків;
- інтенсифікація вступу на ринки нових суб'єктів господарювання.

- мінімізація негативного впливу на конкуренцію рішень органів влади;

- гармонізація законодавства про захист конкуренції із законодавством ЄС;

- підвищення обізнаності суспільства про переваги конкуренції.

21.01.2020 Державна регуляторна служба України на виконання розпорядження Кабінету Міністрів України від 23 серпня 2016 року № 615-р (Втрата чинності від 04.12.2019) повідомила, що інформація про стан виконання плану заходів щодо дерегуляції господарської діяльності, надана листом від 20.08.2019 № 6784/0/20-19, залишається незмінною.

4 грудня 2019 року на засіданні Кабінету Міністрів України розглядався проект розпорядження Кабінету Міністрів України “Про затвердження плану заходів щодо дерегуляції господарської діяльності, плану дій щодо підвищення позиції України в рейтингу Світового банку “Ведення бізнесу” (“Doing business”) та визнання такими, що втратили чинність, деяких розпоряджень Кабінету Міністрів України”[44]. А відповідно до пункту 2 зазначеного розпорядження Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України узагальнює інформацію центральних органів виконавчої влади щодо стану плану заходів та плану дій.

Від так, Положенням про Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 20.08.2014 № 459 [31] (в редакції постанови Кабінету Міністрів України від 11.09.2019 № 838), до повноважень Мінекономіки віднесено формування державної політики у сфері захисту прав споживачів, державної політики з контролю за цінами, державної регуляторної політики та державної політики з питань ліцензування, дозвільної системи, нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності. У свою чергу, згідно з чинним законодавством повноваження щодо реалізації державної регуляторної політики, політики з питань нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності, ліцензування та дозвільної системи у сфері господарської діяльності та дерегуляції господарської діяльності є основним завданням ДРС.

Зокрема, якщо проаналізувати статистичні дані стану виконання Плану заходів щодо дерегуляції господарської діяльності, затвердженого розпорядженням, можна дійти до висновків, що покладені завдання виконуються частково з великим часовим розмежуванням.

Так, за результатами Моніторингу стану виконання Плану дерегуляції за 3 квартал 2020 року [62] можна виділити декілька виконаних завдань і заходів, за які відповідальний Антимонопольний комітет України:

- внесення до нормативно-правових актів змін з метою недопущення випадків дублювання інформації, що надається на запит органів Антимонопольного комітету, та обмеження надання періодичної інформації на запити лише за дорученням Антимонопольного комітету;
- розроблення та внесення на розгляд Кабінету Міністрів України проекту Закону України “Про внесення змін до Закону України “Про Антимонопольний комітет України” щодо діяльності адміністративної колегії”;
- визначення умов, відповідно до яких проведення вертикальних узгоджених дій суб’єктів господарювання стосовно постачання та

використання товарів дозволяється (не потребує дозволу органів Антимонопольного комітету);

- прийняття нормативно-правового акта Антимонопольного комітету щодо затвердження типових вимог до вертикальних узгоджених дій суб'єктів господарювання стосовно постачання та використання товарів;
- забезпечення реалізації прав осіб, які беруть участь у розгляді справ про порушення законодавства про захист економічної конкуренції;
- розроблення та подання Кабінету Міністрів України проекту Закону України “Про внесення змін до Закону України “Про захист економічної конкуренції””.

Внесення до нормативно-правових актів змін з метою недопущення випадків дублювання інформації, що надається на запит органів Антимонопольного комітету, та обмеження надання періодичної інформації на запити лише за дорученням Антимонопольного комітету розроблення та внесення на розгляд Кабінету Міністрів України проекту Закону України “Про внесення змін до Закону України “Про Антимонопольний комітет України” щодо діяльності адміністративної колегії”.

Окрім цього, 07.02.2019 р. Парламент прийняв Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення принципів процесуальної справедливості та підвищення ефективності проваджень у справах про порушення законодавства про захист економічної конкуренції», яким були внесені зміни до Законів України «Про захист економічної конкуренції» та «Про Антимонопольний комітет України». Даний акт передбачив [28]:

- можливість за рішенням державного уповноваженого Комітету або голови територіального відділення продовжити строк розгляду справ, але не більше ніж на 6 місяців за наявності відповідних підстав;

- випадки поновлення граничних строків розгляду справ у випадках, якщо у справі відбувається заміна відповідача чи залучається співвідповідач.

- що до граничних строків розгляду справ не зараховується час на отримання від відповідача інформації на вимогу органів Антимонопольного комітету України у цій справі, а також час зупинення справи за ініціативою Комітету на період проведення призначеної ним експертизи, до завершення розгляду судами пов'язаної іншої справи або до вирішення державним органом пов'язаного з нею іншого питання.

Ці правила надають АМКУ можливості для значного затягування розгляду справ. Використання сукупності наданих Законом можливостей для подовження строку може призводити до суттєвого перевищення фактичних строків розгляду справ Комітетом над строками, визначеними Законом [68].

Окрім того, Законом передбачені наслідки пропуску строків розгляду справ. Якщо протягом визначених Законом граничних строків орган АМКУ не прийняв рішення, справа підлягає закриттю у зв'язку з недоведенням вчинення порушення. У зв'язку із зазначеним, постає питання щодо подальших дій відповідача у разі пропуску строку розгляду справи АМКУ. Вважається, що в цьому випадку відповідачу необхідно застосувати такий алгоритм дій зі спонукання АМКУ до закриття справи:

- 1 крок — поставити письмове запитання АМКУ про причини пропуску строку розгляду справи;

- 2 крок — якщо АМКУ не надав належного обґрунтування того, що строк не є пропущеним, потрібно надати заперечення на дії АМКУ з вимогою закрити провадження у справі;

- 3 крок — у разі невиконання АМКУ вимоги відповідача слід звернутися до адміністративного суду з позовом про визнання бездіяльності Комітету протиправною та зобов'язання закрити справу у зв'язку з недоведенням вчинення порушення [68].

Важливим і прогресивним нововведенням Закону є введення зрозумілого та вдосконаленого, у порівнянні з аналогічними положеннями чинного ЗУ «Про захист економічної конкуренції», алгоритму звільнення осіб від відповідальності за так звану leniency programme, яка успішно застосовується для боротьби з картелями в країнах ЄС та США [68]. Цей Закон є важливим кроком вперед до підвищення ефективності розслідувань у справах про порушення законодавства про захист економічної конкуренції. Однак, на жаль, не був прийнятий законопроект №2431, який мав на меті вдосконалення процесу визначення розміру штрафів за порушення законодавства про захист економічної конкуренції. Зокрема, законопроектом пропонувалося надати суду право перевіряти обґрунтованість розрахованих АМКУ штрафів та зобов'язувати АМКУ переглядати свої рішення в цій частині. Наразі процес захисту прав у судовому провадженні не є достатньо ефективним, адже суд не має повноважень впливати на розмір штрафу у разі виявлення невідповідності накладеного штрафу вчиненому порушенню за відсутності підстав для визнання рішення АМКУ недійсним [68].

Висновки до розділу 3.

З урахуванням існуючих проблем, можна зробити висновок про недостатній рівень розвитку інституту адміністративно-правового регулювання монополізму та економічної конкуренції. На сьогодні є суміжними процесі регулятивної і охоронної діяльності антимонопольного регулювання. Оскільки об'єкт, що підлягає охороні – це суспільні відносини в сфері антимонопольного регулювання.

Складність конкуренції як явища зумовили наявність особливостей її правового опосередкування в тому числі матеріально-правових і процесуальних особливостей залучення до адміністративної відповідальності за вчинення адміністративних правопорушень.

Зокрема, конкурентна політика в порівнянні з антимонопольною політикою часто розглядається як більш широке поняття, в той час, як під

державною конкурентною політикою розуміють послідовну систему заходів, спрямованих на створення, розвиток, підтримка і захист добросовісної і рівної конкуренції.

Одним з перспективних напрямків діяльності законодавця має стати вироблення гарантій правильності застосування оціночних понять, що застосовуються в антимонопольному законодавстві: впорядкування термінології, вироблення і закріплення критеріїв застосування окремих оціночних понять.

ВИСНОВКИ

Під час написання магістерської роботи було розглянуто особливості правового регулювання адміністративних заходів до суб'єктів відносин у сфері економічної монополізації та конкуренції, загальні правила та підстави для їх застосування, наслідки застосування та їх практичне значення, в наслідок чого можна зробити наступні висновки:

1) Конкуренція є необхідною і визначальною умовою нормального функціонування ринкової економіки.

Конкуренція — це процес управління суб'єктом своєю конкурентною перевагою для отримання перемоги або досягнення іншої мети в боротьбі з конкурентами для задоволення об'єктивних або суб'єктивних потреб у рамках законодавства чи в природних умовах

Так, одним з основних напрямків здійснення державної антимонопольної політики є проведення державного антимонопольного контролю за економічною концентрацією на товарних і фінансових ринках, який включає попередній антимонопольний контроль (порядок отримання попередньої згоди антимонопольного органу) і подальший антимонопольний контроль.

Все це було розглянуто у першому розділі.

2) У сукупності монополістичної діяльності та недобросовісної конкуренції до інших дій, спрямованих на обмеження конкуренції, відносять антиконкурентну практику державних органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, інших наділених функціями або прав зазначених органів влади органів або організацій. Основною метою державного втручання у відносини монополістів і споживачів є захист інтересів останніх від наслідків монополізації ринку. На даний момент сформувалася ціла система джерел сфери антимонопольного регулювання, метою якої є встановлення механізму забезпечення правового

господарського порядку шляхом забезпечення системного розвитку економічної конкуренції, підтримки і державного захисту добросовісної поведінки учасників ринкової конкуренції.

Таким органом є Антимонопольний комітет України. Основними завданнями Антимонопольного комітету України є участь у формуванні та реалізації конкурентної політики в частині:

- здійснення державного контролю за дотриманням законодавства про захист економічної конкуренції на засадах рівності суб'єктів господарювання перед законом та пріоритету прав споживачів, запобігання, виявлення і припинення порушень законодавства про захист економічної конкуренції;
- контролю за концентрацією, узгодженими діями суб'єктів господарювання та регулюванням цін (тарифів) на товари, що виробляються (реалізуються) суб'єктами природних монополій;
- сприяння розвитку добросовісної конкуренції;
- Це було розглянуто в другому розділі магістерської роботи.

3) На даний момент набула актуальності проблема поширення монополізму в різних сферах господарської діяльності, адже монополічне становище завжди було, є і буде бажаним для кожного суб'єкта господарювання з погляду досягнення певного економічного результату.

Окрім того відсутність належної конкуренції і високий рівень монополізації прямо і безпосередньо позначається на підприємницькому середовищі в Україні, для якого досить характерні: низька якість продукції за її високої собівартості, низька продуктивність праці, проблеми тінізації, недобросовісність у комерційних відносинах, масове порушення прав споживачів та ін. Головною причиною, на нашу думку є незавершеність реформ, що виразилась у закритості та «непрозорості» двох головних взаємопов'язаних систем в конкурентному середовищі: держави та бізнесу.

Головною причиною, на нашу думку є незавершеність реформ, що виразилась у закритості та «непрозорості» двох головних взаємопов'язаних систем в конкурентному середовищі: держави та бізнесу.

Порівняння українського законодавства про конкуренцію з передовою міжнародною практикою показує, що українське законодавство не вимагає кардинальних змін. Однак ще багато чого потрібно зробити для створення умов для модернізації справді незалежного та потужного конкурентного органу, який не лише карає порушення або контролює ціни, але також допомагає відкрити внутрішній та зовнішній ринки та посилити міжнародну конкуренцію.

Особливо зважаючи на те, що в умовах глобалізації спостерігається зміна принципів функціонування різних інститутів господарської системи. У свою чергу, цей процес впливає на розвиток всієї господарської системи. Це передбачає посилення вимог до економічного аналізу змін, що відбуваються з метою вироблення рекомендацій щодо забезпечення їх максимальної ефективності. Аналіз господарської системи і особливостей її функціонування на сучасному етапі свідчить про посилення впливу природних монополій на роботу всіх господарюючих суб'єктів.

В сучасних умовах господарювання перед державою стоїть складне завдання забезпечення узгодження різноманітних економічних інтересів суб'єктів економіки. При цьому важливо забезпечити таку політику держави, при якій економічні інтереси окремих суб'єктів економіки не перешкоджали б реалізації загальнонаціональних економічних інтересів.

Необхідність вирішення проблеми узгодження інтересів держави та інших суб'єктів ринкового господарювання виводить на одне з ключових місць питання регулювання діяльності монополій, тому що споживачем послуг природних монополій крім населення і комерційних і громадських організацій є держава.

Таким чином, реформи та зміни мають торкнутися не стільки текстів конкурентного законодавства, скільки правозастосовної діяльності АМКУ,

яка має бути більш чітко орієнтована на відповідність найкращій міжнародній практиці. Прийняття Україною Загальнодержавної програми розвитку конкуренції в Україні на 2014-2024 роки створює чудову нагоду для прийняття реформ, безпосередньо пов'язаних з АМКУ, і для більш масштабної переорієнтації економічної системи України до більш конкурентоспроможного, ринкового підходу та подальшої гармонізації українського конкурентного законодавства з найкращою міжнародною практикою.

Адже саме законодавство, яке регулює економічну конкуренцію, є важливим аспектом, так як наявність економічної боротьби, суперництва між відокремленими виробниками продукції, робіт і послуг в умовах конкуренції, є важливою складовою всього механізму ринкової економіки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Азоев Г. Л. Конкуренция: анализ, стратегия и практика / Г. Л. Азоев. М. : Центр экономики и маркетинга, 1996.
2. Апаров А. М., Полякова А. О. Актуальні проблеми монополізму в господарській діяльності. 2015. № 3 (20). С.32-35.
3. Бакалінська О. О. Проблеми і перспективи розвитку конкурентного законодавства України / Часопис Київського університету права. №3, 2013. С.17-21.
4. Бруско Б. Пределы антимонопольного регулирования предпринимательских отношений // Право и экономика. 2012. № 8. С. 78.
5. Глосарій термінів законодавства про захист економічної конкуренції від 28 серпня 2019 року. URL: <https://amcu.gov.ua/napryami/konkurenciya/glosarij-terminiv-zakonodavstva-pro-zahist-ekonomichnoyi-konkurenciyi> (дата звернення 01.12.2020).
6. Господарський кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 436-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#n207> (дата звернення 01.12.2020).
7. Господарський процесуальний кодекс України: Закон, Кодекс від 06.11.1991 № 1798-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#Text> (дата звернення 01.12.2020).
8. Григорьева О. А. Правовое регулирование естественных монополий : автореф. дис. ... канд. юрид. наук / Григорьева Ольга Анатольевна. Екатеринбург, 2003. 26 с.
9. Єлець О.П. Сутність конкуренції та конкурентоспроможності підприємства /Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії. Випуск 1(01)/2016. URL: http://www.zgia.zp.ua/gazeta/evzdia_2016_1_58.pdf (дата звернення 01.12.2020).

10. Загнітко О. П. Захист прав та інтересів господарюючих суб'єктів у системі права України // Вісник господарського судочинства. 2001. № 4. С. 165.
11. Замрига А. Актуальні проблеми правового регулювання антимонопольних конкурентних відносин в умовах сьогодення. Господарське право і процес. №10, 2016. С.31-34
12. Келічавий А. В. Напрямки підвищення ефективності конкуренції в Україні //Ефективна економіка. № 7. 2012. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1496> (дата звернення 01.12.2020).
13. Кирцнер И. Конкуренция и предпринимательство / И. Кирцнер ; пер. с англ. под ред. проф. А. Н. Романова. М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2001. С. 19- 36.
14. Коновалюк Б.І. Роль монополій в економіці індустріально розвинутих держав// The Economic Messenger of the NMU.№4. 2003. URL: https://ev.nmu.org.ua/docs/2003/4/EV20034_006-014.pdf (дата звернення 01.12.2020)
15. Конституція України від 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
16. Копытов Ю. А. Административное право / Ю. А. Копытов. М., 2013
17. Корчак Н. М. Форми захисту прав і законних інтересів учасників економічної конкуренції за законодавством України. 2016. С. 69-73
18. Кравцова І. Економічна конкуренція як об'єкт адміністративно-правового регулювання/ Адміністративне право і процес. №6. 2020. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2020/6/27.pdf> (дата звернення 01.12.2020)

19. Крысанова Н. В. Предпринимательская деятельность как объект государственного контроля (надзора): правовые аспекты. М.: Nota bene, 2012. 308 с.

20. Кузьменко Л. Г. Контроль економічної концентрації як форма підтримання конкуренції на ринку // Наукові записки. НаУКМА. Економічні науки. 2018. Том 3. Випуск 1. С. 69-73

21. Лагутін В. Монополія та конкурентна політика: політико-економічні проблеми/ Економічна теорія. №4. 2015. С. 89-97

22. Малий І. Й. Держава і ринок: філософія взаємодії : монографія / І. Й. Малий, М. І. Дибя, М. К. Галабурда ; заг. ред. І. Й. Малий ; Київ. нац. екон. ун-т. Київ : КНЕУ, 2009. 357 с.

23. Малюк М.О. Актуальні проблеми діяльності Антимонопольного комітету України / М.О. Малюк // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право». Ужгород : Гельветика, 2015, Вип. 33. Т. 2. С. 47–53.

24. Маркс К. Капітал. URL: <https://www.esperanto.mv.ru/Marksismo/Kapital1/> (дата звернення 01.12.2020)

25. Мовчан А.В. Правове регулювання захисту економічної конкуренції в умовах європейської інтеграції // Право.ua. № 1. 2016. С. 127-131

26. Мокроносов, А. Г. Конкуренция и конкурентоспособность : учебное пособие / А. Г. Мокроносов, И. Н. Маврина. Екатеринбург : Изд-во Урал ун-та, 2014. 194 с. 22

27. Основы внешнеэкономических знаний: словарь-справочник. М., 1990. 179 с.

28. Офіційний веб-сайт Антимонопольного комітету України. URL: <https://amcu.gov.ua/> (дата звернення 01.12.2020)

29. Панчишин С. Аналітична економія макроекономіка і мікроекономіка / С. Панчишин, П. Островерх // Навч. посіб.: У 2 кн. КН. 1:

Вступ до аналітичної економії. Макроекономіки – 4-те вид.; випр і доц. К.: Знання, 2006.

30. Паризька конвенція про охорону промислової власності: Конвенція, Міжнародний документ від 20.03.1883. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_123#Text (дата звернення 01.12.2020)

31. Питання Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства: Постанова Кабінету Міністрів України від 20.08.2014 № 459. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/459-2014-%D0%BF#Text> (дата звернення 01.12.2020)

32. План діяльності АМКУ з розробки проектів регуляторних актів на 2020 рік. URL: <https://amcu.gov.ua/storage/app/sites/1/uploaded-files/plan-diyalnosti-amku-z-rozrobki-proektiv-regulyatornikh-aktiv-na-2020-rik-dodatok-1-do-nakazu-117-od.pdf> (дата звернення 01.12.2020)

33. Пожуєв О.В. Конкуренція та конкурентна політика підприємства під впливом державного контролю/ Гуманітарний вісник ЗДІА. 3:Випуск 4, 2010. URL: http://www.zgia.zp.ua/gazeta/VISNIK_43_29.pdf (дата звернення 01.12.2020)

34. Поплавська Ж. Формування та регулювання конкурентних відносин на монополізованих ринках: теоретичний та прикладний аспект / Поплавська Ж.В., Михальчишин Н.Л. // Монографія. Львів: ТЗОВ «Компанія «Манускрипт», 2010. 296 с.

35. Притика Д.М. Правові засади організації і діяльності органів господарської юрисдикції та шляхи їх удосконалення: Монографія. К. Видавничий Дім «Ін Юре», 2003.

36. Про акціонерні товариства: Закон України від 17.09.2008 № 514-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/514-17#Text> (дата звернення 01.12.2020)

37. Про Антимонопольний комітет України: Закон України від 26 листопада 1993 р. № 3659-XII // Відомості Верховної Ради України. 1993. № 50. С. 472.

38. Про внесення змін до Плану-графіка здійснення заходів із відстеження результативності регуляторних актів Антимонопольного комітету України на 2020 рік: Наказ АМКУ від 10 серпня 2020 р. № 85-ОД. URL:

<https://amcu.gov.ua/storage/app/uploads/public/5f3/269/25b/5f326925bdec7801959432.pdf> (дата звернення 01.12.2020)

39. Про господарські товариства: Закон України від 19.09.1991 № 1576-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1576-12#Text> (дата звернення 01.12.2020)

40. Про деякі питання практики застосування конкурентного законодавства: Постанова Вищого господарського суду від 26.12.2011 № 15/ URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0015600-11#Text> (дата звернення 01.12.2020)

41. Про затвердження Змін до Плану діяльності Антимонопольного комітету України з розробки проєктів регуляторних актів на 2020 рік: Наказ АМКУ від 06 листопада 2020 р. № 134-ОД. URL: <https://amcu.gov.ua/storage/app/uploads/public/5fa/55a/236/5fa55a2367af6019232398.pdf> (дата звернення 01.12.2020)

42. Про затвердження Змін до Плану діяльності Антимонопольного комітету України з розробки проєктів регуляторних актів на 2020 рік: Наказ АМКУ від 28 лютого 2020 р. № 10-ОД. URL: <https://amcu.gov.ua/storage/app/uploads/public/5e5/e4a/a32/5e5e4aa32d13a108339847.pdf> (дата звернення 01.12.2020)

43. Про затвердження Плану діяльності АМКУ з розробки проєктів регуляторних актів на 2020 рік: Наказ № 117-ОД від 13.12.2019. URL: <https://amcu.gov.ua/storage/app/sites/1/uploaded-files/nakaz-117-od-vid->

13122019-pro-zatverdzhennya-planu-diyalnosti-amku-z-rozrobki-proektiv-regulyatornikh-aktiv-na-2020-rik.pdf (дата звернення 01.12.2020)

44. Про затвердження плану заходів щодо дерегуляції господарської діяльності та покращення бізнес-клімату, плану дій щодо підвищення позиції України в рейтингу [...]: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 04.12.2019 № 1413-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1413-2019-%D1%80#Text> (дата звернення 01.12.2020)

45. Про затвердження Плану-графіка здійснення заходів із відстеження результативності регуляторних актів Антимонопольного комітету України на 2020 рік: Наказ АМКУ від 22 квітня 2020 р. № 25-ОД. URL: <https://amcu.gov.ua/storage/app/uploads/public/5eb/549/452/5eb54945290e6502584738.pdf> (дата звернення 01.12.2020)

46. Про захист від недобросовісної конкуренції: Закон України від 7 червня 1996 р. № 236/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. 1996. № 36. С. 164.

47. Про захист економічної конкуренції: Закон України від 11.01.2001 № 2210-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2210-14#Text> (дата звернення 01.12.2020)

48. Про зовнішньоекономічну діяльність: Закон України від 16.04.1991 № 959-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-12#Text> (дата звернення 01.12.2020)

49. Про обмеження монополізму та недопущення недобросовісної конкуренції у підприємницькій діяльності: Закон України від 18 лютого 1992 р. №2132-XII // Відомості Верховної Ради України. 1992. № 21 С. 296

50. Про природні монополії: Закон України від 20 квітня 2010 р. № 1682-III // Відомості Верховної Ради України. 2010. № 30. С. 238

51. Про публічні закупівлі: Закон України від 25.12.2015 № 922-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/922-19#n608> (дата звернення 01.12.2020)
52. Про телекомунікації: Закон України від 18.11.2003 № 1280-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1280-15#Text> (дата звернення 01.12.2020)
53. Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю: Закон України від 06.02.2018 № 2275-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2275-19#Text> (дата звернення 01.12.2020)
54. Про ціни і ціноутворення: Закон України від 21.06.2012 № 5007-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5007-17#Text> (дата звернення 01.12.2020)
55. Прокопов О.А. Історія розвитку та механізм подальшого вдосконалення конкурентної політики України. Вісник АКМУ. 2014
56. Рибаківа О.В. Конкуренція і конкурентоспроможність: економічна суть та фактори. URL: <http://archive.nbuv.gov.ua/> (дата звернення 01.12.2020)
57. Річний звіт Антимонопольного комітету за 2019 рік. URL: <https://amcu.gov.ua/news/ekonomefekt-vid-diyalnosti-amku-skladaye-433-mlrd-grn-novi-pokazniki-opublikovano-u-richnomu-zviti-komitetu-2019> (дата звернення 01.12.2020)
58. Рыженков А. Я. Понятие монополии в российском законодательстве и правовой доктрине // Legal Concept. 2015. №2. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/ponyatie-monopolii-v-rossiyskom-zakonodatelstve-i-pravovoy-doktrine> (дата звернення: 02.12.2020).
59. Скакун О.Ф. Теорія держави і права: підручник. Харків: Консум; Ун-т внутр. Справ, 2000. 704 с.
60. Слободянюк М.В., Хачатрян В.В. Особливості функціонування антимонопольного комітету України// Економіка та управління

національним господарством: Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського. Випуск 14, 2016. С.232-234

61. Стальская А.С. Монополия и конкуренция. Чистая монополия / А.С. Стальская // Вестник современной науки.2016. С. 114-115.

62. Стан виконання Плану заходів щодо дерегуляції господарської діяльності: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 23 серпня 2016 р. № 615-р. на 20 серпня 2019 року. URL: <http://www.drs.gov.ua/deregulation/plan-deregulyatsiyi-2016-2017-rr/> (дата звернення 01.12.2020)

63. Тотьев К.Ю. Конкурентное право (правовое регулирование конкуренции). Учебник. М., 2000.

64. Тронько О. Адміністративно-правове регулювання в галузі економіки // Адміністративне право і процес. №5,2017. С.124-127

65. Фатхутдинов Р. А. Конкурентноспособность: экономика, стратегия, управление / Р. А. Фатхутдинов. М. : ИНФРА-М, 2000.

66. Фишер С., Дорнбуш Р., Шмалензи Р. Экономика. М.: Дело, 1997. С. 41–48.

67. Цивільний кодекс України: Закон, Кодекс від 16.01.2003 № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення 01.12.2020)

68. Шкляр С., Булаєва О. На захисті економічної конкуренції: Огляд новел профільного законодавства. №8 (662). URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/antimonopolne-konkurentne-pravo/na-zahisti-ekonomichnoyi-konkurenciyi.html> (дата звернення 01.12.2020)

69. Юданов А. Ю. Конкуренция: теория и практика / А. Ю. Юданов. М. : Изд-во “ГНОМПРЕСС”, 1998.

70. Юдіцький О. Л. Удосконалення організаційно-правових засад функціонування механізмів державного регулювання у сфері захисту економічної конкуренції в Україні/ Інвестиції: практика та досвід.№

22,2012 URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/22_2012/34.pdf (дата звернення 01.12.2020)

71. Юдіцький О.Л. Правові засади економічної конкуренції як об'єкта державного регулювання. URL: <http://academy.gov.ua/ej/ej12/txts/10yolodr.pdf> (дата звернення 01.12.2020)